

Sisekaitseakadeemia
Finantskolledž

Valeri Rauam

**KEELATUD JA PIIRANGUTEGA KAUPADE
SISSEVEOGA SEOTUD RIKKUMISED**

Lõputöö

Juhendaja:
Kerly Randlane, MPA

Tallinn 2015

SISEKAITSEAKADEEMIA LÕPUTÖÖ ANNOTATSIOON

Finantskolledž	Juuni 2015
<p>Töö pealkiri eesti keeles: Keelatud ja piirangutega kaupade sisseveoga seotud rikkumised Töö pealkiri võõrkeeles: Violations related to the import of prohibited and restricted goods</p> <p>Lühikokkuvõte: Lõputöö ei käsitle ühe konkreetse keelu või piirangu alla kuuluvaid kaupu vaid annab tervikliku ülevaate keeldude ja piirangute valdkonnast. Töö on kirjutatud eesti keeles ja koosneb 46 leheküljest (sisuline osa on 44 lehekülge, lisa kaks lehekülge). Kasutatud on 70 allikat, millele on tekstis korrektselt viidatud. Lõputöö eesmärgiks on analüüsida keelatud ja piirangutega kaupade sisseveoga seotud rikkumisi. Eesmärgi saavutamiseks püstitati järgmised uurimisülesanded:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Anda ülevaate keeldude ja piirangutega kaupadest. 2. Tuua välja keelatud ja piirangutega kaupade kontroll ja probleemid. 3. Viia läbi rikkumiste analüüs Maksu- ja Tolliameti statistika alusel. 4. Analüüsida valdkonna arenguid ühiskonna kaitsmisel. <p>Lõputöö tulemusena anti ülevaate keeldude ja piirangute alla kuuluvatest kaupadest nende sisseveol. Anti hinnang kontrollile ja tuvastatud probleemidele Analüüsiti 2012 – 2014 aastate rikkumiste statistikat, selgitati välja rikkumiste muutuste võimalikud põhjused ning viidati võimalikele riskikohtadele. Toodi välja arengusuunad ühiskonna kaitsmisel ja tehti ettepanekuid töökorralduslikeks muudatusteks. Rikkumiste arvu vähendamiseks tehti ettepanek suurendada ühiskonna teadlikkust keeldudest ja piirangutest kaupade sisseveol ja seda enne sissevedu või tellimist e-kaubanduse vahendusel. Tuginedes lõputöös toodud rikkumiste analüüsile saavad järelevalveasutused hinnata millistesse keeldude ja piirangute valdkondadesse oma ressursse edaspidi suunata. Ressursside suunamist aitab otsustada lõputöö analüüsi käigus esile toodud kolm probleemsemat keeldude ja piirangute valdkonda. Nendes valdkondades peaks autori hinnangul enim panustama, et tagada võimekam ühiskonna ja majanduse kaitse. Lõputöö annab ülevaate ka rikkujate vanusegruppidest, mille alusel on võimalik viia inimeste teadlikust suurendav sõnum otse õige sihtrühmani. Lõputöö jätkuna saab analüüsida, kas ühiskonnas läbiviidud teavitustöö või mõni muu meetme rakendamine aitab mõjutada rikkumiste arvu vähenemist ja millises valdkonnas.</p>	
Võtmesõnad: tooteohutus, intellektuaalne omand, relvad, jäätmed	
Võõrkeelsed võtmesõnad: product safety, intellectual property, weapons, waste	
Lõputöö seos riiklike arengukavade ja prioriteetidega: Maksu- ja Tolliameti arengukava 2013-2016, Riigi eelarvestrateegia 2015-2018	
Säilitamise koht: Sisekaitseakadeemia raamatukogu	
<p>Töö autor: Valeri Rauam</p> <p>Olen koostanud lõputöö iseseisvalt. Kõik lõputöö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, seisukohad, kirjalikest allikatest ja mujal allikates saadud info on nõuetekohaselt viidatud. Olen nõus oma lõputöö avaldamisega elektroonilises keskkonnas.</p> <p>Allkiri:</p>	
Vastab lõputöö nõuetele Juhendaja: Kerly Randlane	Allkiri:
Kaitsmisele lubatud Kolledži direktor: Uno Silberg	Allkiri:

MÕISTETE LOETELU

CFC – täielikult halogeenitud klorofluorosüsinikud

CITES – Loodusliku loomastiku ja taimestiku ohustatud liikidega rahvusvahelise kaubanduse konventsioon

Complex – tollideklaratsioonide töötlemise süsteem

ETT – Eesti Tollitariifistik

HCFC – osaliselt halogeenitud klorofluorosüsvesinikud

IO – intellektuaalne omand

JäätS – Jäätmeseadus

KarS – Karistusseadustik

LKS – Looduskaitseeadus

LOÜ – lenduvad orgaanilised ühendid

NPALS – Narkootiliste ja psühhotroopsete ainete ning nende lähteainete seadus

OKA – osoonikihti kahandavad ained

RelvS – Relvaseadus

StrKS – Strateegilise kauba seadus

TS – Tolliseadus

UNODC – ÜRO Narkomaania ja Kuritegevuse Büroo

SISUKORD

MÕISTETE LOETELU	3
SISSEJUHATUS	5
1. KEELDUDE JA PIIRANGUTEGA KAUBAD.....	8
1.1 Keeldude ja piirangutega kaupade ülevaade.....	8
1.2 Keelatud ja piirangutega kaupade kontroll ja probleemid	15
2. KEELATUD JA PIIRANGUTEGA KAUPADEGA SEOTUD RIKKUMISED	22
2.1 Rikkumised Maksu- ja Tolliameti statistika alusel.....	22
2.2 Valdkonna arengud ühiskonna kaitsmisel	28
KOKKUVÕTE	35
SUMMARY.....	37
VIIDATUD ALLIKATE LOETELU	38
TABELITE JA JOONISTE LOETELU	44
LISAD.....	45
Lisa. Ülevaade intervjuude toimumisest ja esitatud küsimustest	45

SISSEJUHATUS

Euroopa Liit viis läbi tolliseadustiku julgeolekualased muudatused. Muudatuste eesmärk oli vähendada elanikkonna ja keskkonna turvalisusega seonduvaid riske kaupade impordil. Julgeoleku muudatusega sätestati kaupade liikumisele üle Euroopa Liidu tollipiiri uued nõuded. Uued nõuded olid suunatud tolli riskipõhiste kontrollmeetmete tõhustamiseks.

Rakendatud muudatustele tuginedes on tollil võimalik teostada efektiivsemalt riskianalüüsi kaupade liikumisel kolmandatest riikidest ühendusse. Kõikides liikmesriikides kehtivad ühtsed nõuded kaupade impordile. Kaupade tunnistamine ohutuks või ohtlikeks toimub ühistel alustel toodete vastavushindamise teel.

Lõputöö aktuaalsus seisneb keeldude ja piirangute alla kuuluvate kaupadega seotud rikkumiste mõjust ühiskonna turvalisusele ja keskkonna kaitsmisele tervikuna. Kaupade ohutus muutub arenevas ühiskonnas aina olulisemaks. Euroopa Liit, kui ka teised maailma riigid pööravad järjest enam tähelepanu keskkonnaalastele küsimustele. Väetiste, pestitsiidide, kemikaalide, osoonikihti vähendavad ainete ja jäätmete tollikontroll on muutumas olulisemaks tegevuseks. Maksude kogumine jääb järjest enam teisejärguliseks ülesandeks. Näiteks jäätmete veol peab lähetaja riik hakkama jälgima ka seda, kuidas neid jäätmeid sihtriigis edaspidi kasutatakse. Puidutoodete impordil ei ole ainutähtis nõue, et dokumendil oleks järelevalveasutuse lubav märged, vaid toll peab kontrollima ka seda, et imporditav puit oleks lähteriigis legaalselt ja loodust säästvalt raiutud.

Lõputöö uudsus seisneb selles, et vaadeldakse keeldude ja piirangutega seotud rikkumisi tervikuna. Lõputöö autorile teadaolevalt on seni uuritud valdkondi eraldi. Lõputöös esitatakse keeldude ja piirangute alla kuuluvate kaupadega seotud rikkumisi aastatel 2012 – 2014 ning hinnatakse võimalike riske ja probleeme nendes valdkondades. Selline lähenemine annab tervikliku ülevaate hetkeolukorrast ning võimaldab efektiivsemalt suunata ressursse valdkondadesse, kus rikkumiste arv ei ole analüüsi tulemustel näidanud vähenemist.

Probleem seisneb selles, et kõigi keeldude ja piirangute alla kuuluvate kaupade liikumine ei pruugi olla täielikult kontrolli all, kuna ainult olemasolevate riskikriteeriumitega ei ole võimalik seda alati tagada. Kontrolli raskendab kaupade liiga üldine kirjeldamine tollideklaratsioonil, mis ei võimalda riske õigesti hinnata. Oluline on keeldude ja piirangutega kaupade puhul arvestada lisaks kaubakoodile teisi riskikriteeriume ja seda iga keelu ja piirangu võimaliku rakendumise puhul eraldi.

Lõputöö eesmärgiks on analüüsida keeldude ja piirangutega kaupade sisseveoga seotud rikkumisi. Lõputöö eesmärgi saavutamiseks on püstitatud järgmised uurimisülesanded:

1. Anda ülevaade keeldude ja piirangutega kaupadest.
2. Tuua välja keelatud ja piirangutega kaupade kontroll ja probleemid.
3. Viia läbi rikkumiste analüüs Maksu- ja Tolliameti statistika alusel.
4. Analüüsida valdkonna arenguid ühiskonna kaitsmisel.

Lõputöö eesmärgi saavutamiseks kasutatakse kvantitatiivset uurimismetoodikat, kus analüüsitakse andmeid, intervjueritakse valdkonna spetsialiste ning tollikontrolle teostavaid tolliametnikke. Antakse tuvastatud puudustele hinnang, käsitletakse rikkumiste muutuste põhjusi ja tuuakse välja võimalikud riskikohad ning tehakse ettepanekuid töökorralduslikeks muudatusteks.

Lõputöö koosneb kahest peatükist, mis omakorda on jaotatud kaheks alapeatükiks. Esimeses peatükis antakse ülevaade kõikidest keeldude ja piirangute alla kuuluvatest kaupadest nende sisseveol. Selgitatakse kaupadele keeldude ja piirangute seadmise eesmäärke ja nende mõistete erisusi. Tuuakse välja probleemid, mis võivad tekkida kaupade tollikontrollil koostöös oma valdkonna eest vastutavate ametitega. Vaadeldakse kehtivates õigusaktides tooduid mõisteid mida rakendavad oma töös erinevad järelevalveasutused.

Teises peatükis analüüsitakse aastate 2012 kuni 2014 rikkumiste statistikat Eestis. Samuti antakse hinnang kehtivale järelevalvesüsteemile. Hinnangu andmiseks intervjueritakse Maksu- ja Tolliameti ametnikke teabeosakonnast, tollipoliitika rakendamise talitusest ning operatiivtasandi juhtivametnikku. Analüüsitakse arengusuundi keeldude ja piirangute valdkonnas. Lisaks hinnatakse seadustes toodud

mõistete olemust ja võimalikke puudusi, mis võivad takistada edukat järelevalve teostamist keeldude ja piirangutega seotud kaupade tollikontrollil.

Lõputöö koostamisel on kasutatud erialakirjandust, seaduseid, määruseid ja kontrolli juhendeid. Lõputöös on kasutatud õigusaktide redaktsioone seisuga 01.01.2015.

1. KEELDUDE JA PIIRANGUTEGA KAUBAD

1.1 Keeldude ja piirangutega kaupade ülevaade

Maksu- ja Tolliamet teostab keeldude ja piirangute riiklikku järelevalvet tollipunktides, välispiiril ja sisemaal. Lisaks piirikontrollidele teostab toll ühiskonnakaitselisi kontrole ka sisemaal legaalse kaubanduse järelevalve raames. Eesmärgiks on tuvastada eriluba nõudvad kaubad või tõkestada keelatud kaupade riiki toimetamine. Eestis on teatud kaupade sisse- ja väljaveole kehtestatud keelud või piirangud, mille eesmärgiks on kaitsta avalikku korda, keskkonda, rahva elu ja tervist ning majandust. Keeldude all tuleb mõista kauba sisse- või väljaveo absoluutset keeldu toimetada kaup üle Eesti riigipiiri. Piirangu all tuleb aga mõista kitsendusi kauba sisse- ja väljaveole. Piiranguks on tavaliselt eriloa, sertifikaadi, mingi tõendi, tegevusloa vms esitamise nõue. Ühine lähenemine ja juhendid võimaldavad Euroopa Liidu tolliasutustel tõhusamalt tagada kodanike turvalisust.

Ühiskonnakaitselise all mõistame tegevusi, mille eesmärgiks on vähendada elanikkonna ja keskkonna turvalisusega seonduvaid riske ning mis ei ole seotud otseselt rahalise tulu saamisega. Sellised tegevused viiakse reeglina läbi piirikontrolli käigus ning sisaldavad endas narkokontrolli, tooteohutuse kontrolli ja erinevate keeldude ja piirangute alla kuuluvate kaupade kontrolli. (Maksu- ja Tolliamet, 2007)

Tolli prioriteediks on esmajärjekorras teostada kontrole riskianalüüsist lähtudes ning kuna kaupade ja dokumentide esitamine toimub ettenähtud tolliasutusele läbi e-keskkonna, siis on oluline, et keeldude ja piirangute kontroll ekspordil ja impordil toimuks esmalt riskipõhise hindamise meetodil. Kaupadel, mille puhul on riskid madalad või puuduvad üldse, on kontrolli sattumise tõenäosus väike, seega on oluline hinnata riske õigesti.

Toll lähtub oma tööülesannete täitmisel tolliseaduse (edaspidi TS) § 14, milleks on ühiskonna ja majanduse kaitsmine maksupettuste eest, salakaubaveo tõkestamine, kauba importimisel tasumisele kuuluvate maksude kogumine (Tolliseadus, 2004). Ülevaate saamiseks analüüsitakse keeldude ja piirangutega seotud kaubagruppe ja eriseadusi,

millele tuginedes on vastavad keelud ja piirangud kehtestatud ning tuuakse välja nende piirangute riiklikud eesmärgid impordi suunal.

Vältimaks ohustatud loomade ja taimede hävimist looduses, on sõlmitud rahvusvaheline kokkulepe, mida laiemalt tuntakse CITESi (*Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora*) nime all (Loodusliku loomastiku ja taimestiku ohustatud liikidega rahvusvahelise kaubanduse konventsiooni ratifitseerimise seadus, 1993). Ohustatud liigid on konventsioonis jaotatud kolme lissasse (CITES Secretariat, 2013). Euroopa Liit on kehtestanud oma õigusaktidega CITESist isegi rangemad reeglid ning jaotab ohustatud liigid nelja lissasse A, B ja C ning lisa D (Nõukogu määrus (EÜ) nr 338/97 Looduslike looma- ja taimeliikide kaitse kohta nendega kauplemise reguleerimise teel, 1997):

1. Lissas A – liigid on rahvusvahelises kaubanduses nõutud ning on väljasuremisohus, kui kaubandus jätkub.
2. Lissas B – liigid on rahvusvahelise kaubanduse objektiks hulgal, mis ohustab nende säilimist.
3. Lissas C – liigid, mis ei kuulu lissadesse A ja B, kuid millega kauplemist on vaja reguleerida.
4. Lissas D – lissades A-C loetlemata liigid, mida imporditakse koguses, mis õigustab nende seiret.

Lissades A ja B loetletud liikidest isendite kolmandatest riikidest sissetoomiseks tuleb läbida vajalik kontroll ja esitada sissetoomiskoha tolliasutuses sihtliikmesriigi sisseveoloa kaks koopiat ja väljavedava riigi väljaveoloa originaal. Sisseveoloa saamiseks esitab sissevedaja (või volitatud esindaja) taotluse sihtliikmesriigi korraldusasutusele. Keskkonnaministeerium teeb otsuse lubade ja sertifikaatide väljaandmise kohta ühe kuu jooksul alates taotluse esitamise kuupäevast. CITESi sertifikaadi olemasolu korral märgitakse tollideklaratsioonide töötlemise süsteemis (edaspidi *complex*) lahtris 44 lisadokumendi koodiks C400. Kui kaup luba ei vaja märgitakse antud lahtrisse kood Y900. Teatavate loomaliikide isendite sissetoomine Euroopa Liitu on peatatud rakendusmäärusega (Komisjoni rakendusmäärus (EL) nr 578/2013, millega peatatakse teatavate looduslike looma- ja taimeliikide isendite sissetoomine Euroopa Liitu, 2013).

Erandina ei ole teatud juhtudel vaja CITES sisseveolube surnud isendite, nende osade ja nendest saadu ühendusse sissetoomisel. Seda kohaldatakse üksnes isendite ja jahitrofeede suhtes, mis on:

1. Kolmandast riigist saabuva reisija pagasi hulgas.
2. Isikute omandis, kes vahetavad alalist elukohta kolmandast riigist ühendusse.
3. On reisija poolt võetud jahitrofeed ning imporditakse tagantjärele.

Isiklike asjade erandit ei kohaldata lisa A liikide isendite suhtes, mille esmakordselt ühendusse sissetooja alaline või peamine elukoht on ühenduses. Erandina ei nõuta CITES erilube järgmiste B lisa toodete ülepiiriveol (Maksu- ja Tolliamet, 2007):

1. Tuuraliste (*Acipenseriformes spp.*) mari, kuni 125 grammi ühe inimese kohta.
2. Surnud ja töödeldud krokodilliliste (*Crocodylia spp.*) isendid (v. a liha ja jahitrofeed), kuni neli isendit inimese kohta. Sealjuures isend on nii surnud loom, selle osa või sellest valmistatud toode.
3. Suure tiibkodalase (*Strombus gigas*) karbid, kuni kolm tükki inimese kohta.
4. Merihobukesed (*Hippocampus spp.*) kuni kolm surnud isendit inimese kohta.
5. Rõõneskarplaste (*Tridacnidae spp.*) karbid, kuni kolm isendit inimese kohta, kogukaaluga mitte üle kolme kilogrammi. Kusjuures üks isend võib olla üks terve karp või kaks kokkusobivat poolt.

Lisadesse A–D kantud liikide isendite Euroopa Liitu sisseveo nõuetekohasuse kontrollimine toimub tolliasutustes, mis on antud kaupade liikumiseks eraldi määratud (Ohustatud looma- ja taimeliikide isendite sisse- ja väljaveoks määratud tolliasutused, Vabariigi Valitsuse määrus nr 213, 2004). Kõik selgitused ja juhendid koos nõutavate dokumentide näidistega on kirjeldatud Euroopa Nõukogu määruse üksikasjalikes rakenduseeskirjades (Komisjoni määrus (EÜ) nr 1808/2001, millega kehtestatakse looduslike looma- ja taimeliikide kaitset nendega kauplemise reguleerimise teel käsitleva nõukogu määruse (EÜ) nr 338/97 üksikasjalikud rakenduseeskirjad, 2001). Kaitsealune liik on looma-, taime- või seeneliigi taksonoomiline üksus, mille isendeid, elupaiku, kasvukohti või leiukohti kaitstakse looduskaitseaduse (edaspidi LKS) alusel või mida on nimetatud Euroopa Liidu Nõukogu määruse 338/97 looduslike looma- ja

taimeliikide kaitse kohta nendega kauplemise reguleerimise teel (Looduskaitse seadus, 2004).

Strateegilised kaubad kuuluvad Euroopas piirangutega kaupade alla. Loa nõuded sõjalistele kaupadele ja inimõiguste rikkumiseks kasutatavatele kaupadele nii Eestisse sisseveol, väljaveol, Eestit läbiva transiidi kui ka sõjalise kaubaga seotud teenuse osutamiseks tulenevad strateegilise kauba seaduse (edaspidi StrKS) § 5 nõuetest (Strateegilise kauba seadus, 2012).

Sõjaliste kaupade nimekiri sisaldab spetsiaalselt sõjaliseks kasutuseks määratud, kohandatud või projekteeritud tooteid, nende komponente ja lisaseadmeid. Sõjaliste kaupade import ja eksport on rangelt kontrolli all, kuna need kaubad võivad osutada eriti ohtlikeks mistahes riigi ja selle elanikkonna julgeolekule. Litsentsi esitamine on vajalik nii sisse kui väljaveol, samuti transiidil. Sõjaliste kaupade nimekiri koosneb 22 kategooriast. (Välisministeerium, 2015) Sõjaliste kaupade nimekiri kehtestatakse Vabariigi Valitsuse määrusega (Strateegiliste kaupade nimekiri, 2012). Inimõigusi rikkuvate või põhivabadust piiravate kaupade sisse- ja väljaveo regulatsioon tuleneb ÜRO piinamisvastasest deklaratsioonist, mis käsitleb kauplemist teatavate kaupadega, mida on võimalik kasutada surmanuhtluse täideviimiseks, piinamiseks või muul julmal, ebainimlikul või alandaval moel kohtlemiseks või karistamiseks (Nõukogu määrus (EÜ) nr 1236/2005, mis käsitleb kauplemist teatavate kaupadega, mida on võimalik kasutada surmanuhtluse täideviimiseks, piinamiseks või muul julmal, ebainimlikul või alandaval moel kohtlemiseks või karistamiseks, 2005).

Strateegilise kauba erilubadega seotud taotluste ja aruande vormid koos nende täitmise juhistega on toodud välisministri määruses (Strateegilise kaubaga seotud toimingute vormid, 2012). Sõjaliste ja litsentseeritud kaupade lubade väljastamisega tegeleb Strateegilise Kauba Komisjon. Nende litsentseeritud kaupade puhul ei ole võimalik esitada tollideklaratsiooni *complexi* kaudu, kuna deklaratsiooni ei saa vormistada ilma, et oleks esitatud tollile kehtiv litsents. Deklaratsiooni kinnitamiseks ja kauba vabastamiseks tuleb minna deklarandil maksu- ja tollibüroosse või tollipunkti koos kõigi tollidokumentidega (Maksu- ja Tolliamet, 2007).

Jäätmete korral on Eestis pädevaks asutuseks jäätmeseaduse (edaspidi JäätS) § 119 järgselt Keskkonnaamet, kes teostab järelevalvet läbi Keskkonnainspeksiooni. Lisaks on järelevalve kohustus pandud ka teistele riigiasutustele, nagu Maksu- ja Tolliamet, Päästeamet, Tehnilise Järelevalve Amet ja Tarbijakaitseamet. (Jäätmeseadus, 2004)

Jäätmed saab liigitada kahe suurema mõiste alla, milleks on tavajäätmed ja ohtlikud jäätmed. Nõuded eri liiki jäätmete tollivormistuse dokumentidele on ära toodud jäätmesaadetiste määruse lisades VII, 1A ja 1B (Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EÜ) nr 1013/2006, jäätmesaadetiste kohta, 2006). Jäätmete vedu võib toimuda ainult väljaantud jäätmete riikidevahelise veo loa alusel, mille olemasolu JäätS § 113 alusel kontrollib tolliametnik, loa puudumise korral peab tolliametnik saadetise kinni ja teavitab asjaoludest pädevat asutust (Jäätmeseadus, 2004).

Inimeste tervise kaitseks on keelatud või osaliselt piiratud ravimite, narkootiliste ja psühhotroopsete ainete sissevedu Euroopa Liidu liikmesriikidesse. Eestis on narkootiliste ainete sisse- ja väljavedu ja riiklik haldusjärelevalve reguleeritud narkootiliste ja psühhotroopsete ainete ning nende lähteainete seaduse (edaspidi NPALS) alusel (Narkootiliste ja psühhotroopsete ainete ning nende lähteainete seadus, 1997). NPALS § 12¹ järgi on lisaks Maksu- ja Tolliametile pädevaks asutusteks Ravimiamet. Käitleja, kellel puudub luba aine või lähteaine käitlemiseks, kuid kes hoiab seda enda valduses, on kohustatud selle viivitamatult üle andma Politsei- ja Piirivalveametile vastavalt NPALS § 7 sätestatule. Üleandmise kord on täpsemalt reguleeritud siseministri määruse § 1 (Narkootiliste ja psühhotroopsete ainete ning nende lähteainete üleandmise vormistamise ja säilitamise kord, 2008).

Ühenduse ja kolmandate riikide vahelise kauplemise korral tuleb lisaks eeltoodule lähtuda deklareerimise üldnõuetest. Käitajad dokumenteerivad kogu nimekirjas loetletud ained hõlmava imporditoll- ja äridokumentide, näiteks ülddeklaratsioonide, tollideklaratsioonide, arvete, lastimanifestide, prahtimislepingute ning muude veodokumentide abil (Nõukogu määrus (EÜ) nr 111/2005, millega kehtestatakse ühenduse ja kolmandate riikide vahelise narkootikumide lähteainetega kauplemise järelevalve eeskirjad, 2005). Eriluba nõudvate kaupade loetelu on ära toodud sotsiaalministri määruse lisas üheksa (Ravimiameti eriluba nõudva kauba sisse- ja väljaveo ning ravimite isiklikuks tarbimiseks kaasavõtmise või saatmise tingimused ja

kord, erilubade vormid ning Ravimiameti eriluba nõudvate kaupade loetelu, 2014) (edaspidi ravimiameti kord). Ravimiameti kord reguleerib ka reisijatele kehtestatud nõudeid temaga kaasasolevate ravimite sisse- ja väljaveo koguste kohta.

Intellektuaalse omandi (edaspidi IO) kaitse osas teostab Maksu- ja Tolliamet põhiliselt IO õigusi rikkuvate kaupade sisseveo kontrollidele. IO rikkuvad kaubad on tundmatu päritoluga ning võivad sisaldada kasutaja tervist või vara kahjustavaid elemente. Võltsitud kaubad on näiteks võltsitud kaubamärgiga tähistatud mitmesugused tarbekaubad, nagu rõivad, jalanõud, kosmeetika või on kaupade puhul kasutatud kaitstud disainilahendusi. Kaitstavad kaubamärgid on kaubamärgiseaduse § 5 järgi ainult need kaubamärgid, mille kohta on tehtud registreering registris (Kaubamärgiseadus, 2004).

Kaubamärgina võib registreerida nii sõna, mõne tähe kombinatsiooni, graafilise kujundi või ka ruumilise kujundi (Ostrat, 2006, lk. 45). Tööstusdisaini kaitse seaduse § 16 alusel on omanikul ainuõigus valmistada tööstusdisainilahenduse järgi tooteid, levitada, müüa, müügiks pakkuda või eelnimetatud eesmärkidel importida registreeritud tööstusdisainilahenduse järgi valmistatud tooteid. Samuti on omanikul õigus keelata teistel isikutel ilma loata valmistada identse või äravahetamiseni sarnase tööstusdisainilahenduse järgi tooteid ja neid importida. (Tööstusdisaini kaitse seadus, 1998) IO õiguskaitse tagamist tollis käsitletakse Nõukogu määruse alusel (Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) nr 608/2013, 12. juuni 2013, mis käsitleb intellektuaalomandi õiguskaitse tagamist tollis ning millega tunnistatakse kehtetuks nõukogu määrus (EÜ) nr 1383/2003, 2013). Toll teeb IO õiguste rikkumise kahtlustega kaupade kontrolli korral koostööd kaubamärgi omanike esindajatega, kes annavad oma hinnangu võimaliku IO õiguste rikkumise kohta.

Euroopa Liit on kehtestanud turul olevatele erinevatele tootekategooriatele spetsiifilised ohutust puudutavad õigusaktid, mis reguleerivad toodete ohutuse nõudeid meie ühisel turul. Õigusaktide kohaselt peavad tootjad koostama vastavusdeklaratsiooni, mis kinnitab, et toode vastab nõuetele ja on ohutu, ning kinnitama tootele CE-märgise. Importijad peavad kindlaks tegema, et tootja on koostanud nõutud deklaratsiooni, levitajad peavad järgima hoolsuskohustust ja olema võimelised kindlaks määrama ning kõrvaldama müügilt tooted, mis ei ole ohutud. (European Commission, 2014)

Turule sisenevate toodete kontrolli teostab toll Nõukogu määruse nr 765/2008 artikleid 27–29 kohaldades. Välispiirikontrolli eest vastutavad ametiasutused peatavad toote ühenduse turul vabasse ringlusse lubamise, kui nad kontrollimiste käigus tuvastavad ühe järgmistest asjaoludest (Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EÜ) nr 765/2008, millega sätestatakse akrediteerimise ja turujärelevalve nõuded seoses toodete turustamisega ja tunnistatakse kehtetuks määrus (EMÜ) nr 339/93 (EMPs kohaldatav tekst), 2008):

1. Tootel ilmnevad omadused, mis annavad alust arvata, et toote õige paigaldamise, hooldamise ja kasutamise korral kujutab see endast tõsist ohtu inimeste tervisele, ohutusele, keskkonnale või muule osutatud avalikule huvile.
2. Tootega ei ole kaasas asjakohaste ühenduse ühtlustamise õigusaktidega nõutavaid kirjalikke või elektroonilisi dokumente või toode ei ole selliste õigusaktide kohaselt märgistatud.
3. Tootele on CE-vastavusmärgis kinnitatud valel või eksitaval viisil.

Vabasse ringlusse lubamise peatamise korral võtab toll koheselt ühendust vastava turujärelevalveasutusega, kes annab oma seisukoha üldjuhul kolme tööpäeva jooksul. Tolli ning turujärelevalveasutuste vahel toimib hea ja tihe halduskoostöö ning tõhus teabevahetus. (Maksu- ja Tolliamet, 2007)

Relvade ja laskemoona import on relvaseaduse (edaspidi RelvS) § 59 mõistes relva ja laskemoona Euroopa Ühenduse välisest riigist Eestisse toimetamine ehk sissevedu. Sisseveo lubasid väljastab Politsei- ja Piirivalveamet. Euroopa Liidu välisest riigist on jahirelva ja laskemoona sisseveol ning väljaveol RelvS § 60 lg 4 ja 5 järgi vajalik Politsei- ja Piirivalveameti eriluba. (Relvaseadus, 2002)

Jahirelv ja laskemoon peab loal märgitud kuupäevaks olema Eestist sisse või välja veetud. Järelevalvet relvade ja laskemoona sisseveo, väljaveo ja edasitoimetamise seaduslikkuse üle RelvS § 88 alusel teostab Maksu- ja Tolliamet. Eriloo vorm on kehtestatud siseministri määrusega, mille järgi eriloo A osa kuulub peale täitmist tagastamisele Politsei- ja Piirivalveametisse (Eriloo väljastamise ja vormistamise kord, eriloo alusel Eestisse sisse- ja Eestist väljaveetavate relva, tulirelva olulise osa ja laskemoona nomenklatuur ning eriloo vorm, 2007). Tulirelvade ja laskemoona saatmine

Eestisse rahvusvahelistes postisaadetistes ei ole lubatud. Relv ja laskemoon peavad olema saatedokumentide ja loa alusel täpselt identifitseeritavad. Nomenklatuur ei tohi erineda loal märgitud nomenklatuurist ning kogus ei tohi ületada loal näidatud kogust. RelvS § 21 alusel on tulirelva olulised osad relvaraud, lukk, padrunipesa ja revolvrirummel, samuti nende toorikud, kui neid saab lõpuni viimistleda üldkasutatavate tööriistadega, need osad peavad olema nõuetekohaselt markeeritud (Relvaseadus, 2002).

Kokkuvõtteks saadi ülevaade keeldude ja piirangute alla kuuluvatest kaupadest. Kaupade suur nomenklatuur ning paljude järelevalveliste ametite olemasolu eeldab väga head ja pidevat ametite vahelist koostööd. Tõhusa ja tulemusliku tollikontrolli läbiviimine eeldab tolliametnikelt erinevate keeldude ja piirangute alaseid teadmisi. Ametite vahel peab olema välja töötatud tõhus ühine töökorraldus, kus olulist rolli omavad määratud kontaktisikud ehk oma valdkonna spetsialistid.

1.2 Keelatud ja piirangutega kaupade kontroll ja probleemid

Keeldude ja piirangutega seotud kaupade kontrollides võib esineda mitmeid probleeme. Keelud ja piirangud on kehtestatud ühtse eesmärgiga, milleks on keskkonna või inimeste tervise kaitse, mis tänapäevases majandus- ja elukeskkonnas on kodanike turvalisuse seisukohalt oluline. Edukate kontrollide läbiviimise aluseks on järelevalveasutustele määratud tööülesannete jaotuste selgus. Väljatöötatud Euroopa Liidu pooled ühised kontrollijuhendid lihtsustaksid liikmesriikide järelevalveasutuste kontrolliprotsesside väljatöötamist. Õigusaktides kasutatavad mõisted peavad olema kõikides keeldude ja piirangute valdkondades üheselt tõlgendatavad.

Maksu- ja Tolliameti pädevuses on toote nõuetele vastavuse seaduse alusel ühenduse turule imporditavate toodete kontrollimine, mille tagamiseks on oluline koostöö turujärelevalveasutustega (Toote nõuetele vastavuse seadus, 2010). Välispiiri kontrollimise eest vastutava asutusena on Maksu- ja Tolliametil kohustus korraldada piisaval määral toodete kontrollimisi ja sellega aidata kaasa ohutuma turu saavutamisele.

Lisaks esimeses alapeatükis loetletu keeldude ja piirangute alla kuuluvatele kaupadele kehtivad Eestis piirangud selliste kaupade impordil, kus otsene eriloa nõue puudub. Lisatud allolevas tabelis 1 on ära toodud kõik keeldude ja piirangute alla kuuluvad kaubad Eestis.

Tabel 1. Keeldude ja piirangute alla kuuluvad kaubad Eestis (Maksu- ja Tolliamet, 2007; autori koostatud)

KAUP	MEEDE	EESMÄRK
Ohustatud taime- ja loomaliigid	Eriloa nõue A lissasse kuuluva elusisendi puhul	Taimede ja loomade elu ja tervis
Strateegiline kaup	Sisseveo- ja väljaveo litsents	Julgeolek
Jäätmed	Veoluba	Keskkonna kaitse
Ravimid	Sisseveo- ja väljaveo luba, koguselised piirangud.	Inimeste tervise kaitse
Narko- ja psühhotroopsed ained	Sisse- ja väljavedu keelatud (lubatud teatud juhtudel)	Inimeste tervise kaitse
IO rikkuv kaup	Sisse- ja väljaveo keeld	Õiguste kaitse
Tulirelvad	Relvaluba, eelluba, luba	Julgeolek
Lõhkematerjal	Veoluba	Julgeolek
Loomsed kaubad	Veterinaardokument	Inimeste tervise kaitse
Taimed ja saadused	Sisseveo luba	Inimeste tervise ja keskkonna kaitse
Osoonikihti kahandavad ained	Eriloa nõue puudub	Keskkond
Pürotehnika	Sisseveoluba	Julgeolek/Inimeste tervise kaitse
Veini ja virde import	VI1 ja VI2 dokument	Majandus
Väärismetallid ja -kivid	Eriloa nõue puudub	Majandus
Geneetiliselt muundatud org.	Eriloa nõue puudub	Inimeste tervise ja keskkonna kaitse
Lenduvad orgaanilised ühendid	Eriloa nõue puudub	Keskkond

Omades keeldude ja piirangutega seotud kaupadest terviklikku ülevaadet on veel lisaks vajalik lahti seletada osad mõisteid. Tollikontroll algab eelkõige riskide hindamisest nii ametniku enda algatusel välispiiril, kui ka infosüsteemide poolt.

Riski hindamise mõiste on sätestatud TS § 2, mille kohaselt on see tollile kättesaadava teabe analüüsimine ja selle alusel objektile tollieeskirjade rikkumise toimumise

võimalikkuse suhtes hinnangu andmine. Seega on oluline, et riskid saaks õigesti hinnatud, mis omakorda eeldab kauba liikumise kohta eelinfo omamist. Selline kohustus tuleneb TS § 11 lg 1, kus vastav dokumentide esitamise või elektroonselt saatmise nõue on pandud isikule, kes otseselt või kaudselt on seotud kauba liikumisega. (Tolliseadus, 2004)

Kui riskide hindamise mõiste on selgitatud, siis täpsustatakse veel üle ka kaupade impordi mõiste, kuna erinevates õigusaktides on sissevedu ehk impordi defineeritud erinevalt. Üheks probleemiks on antud mõiste ja selle tõlgendamine turujärelevalveasutuste seisukohalt. Impordi mõiste käibemaksuseaduse § 6 järgi on liiduvälise kauba vabasse ringlusse lubamise tolliprotseduurile, imporditollimaksudest osalise vabastusega ajutise impordi tolliprotseduurile või tagasimaksesüsteemiga seestöötlemise tolliprotseduurile suunamine (Käibemaksuseadus, 2004). Nõukogu määruse nr 2913/92, millega kehtestatakse ühenduse tolliseadustik artikkel 79 alusel hõlmab vabasse ringlusse lubamine kaubanduspoliitiliste meetmete rakendamist, muude kauba impordiga seotud formaalsuste täitmist ja seaduse alusel tasumisele kuuluvate maksude sissenõudmist (Nõukogu määrus (EMÜ) nr 2913/92, millega kehtestatakse ühenduse tolliseadustik, 1992). Turujärelevalve nõuete määruse järgi eksisteerib mõiste nagu toote tasu eest või tasuta tarnimine ja ühenduse turule kaubandustegevuse käigus kas turustamiseks, tarbimiseks või kasutamiseks kättesaadavaks tegemine (Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EÜ) nr 765/2008, millega sätestatakse akrediteerimise ja turujärelevalve nõuded seoses toodete turustamisega ja tunnistatakse kehtetuks määrus (EMÜ) nr 339/93 (EMPs kohaldatav tekst) , 2008).

Eelkirjeldatust järeldub, et õigusaktides on antud mõiste erinev ja ei ole kujunenud ühist arusaama kaupade impordist. Erinevad turujärelevalve ametid vaatavad õigusaktides toodud mõisteid vastavalt oma valdkonnale, mis ei pruugi aga omavahel ühtida, kui vaadelda kogu protseduuri tervikuna. Üks amet lähtub tõlgendamisel turul kättesaadavaks tegemise seisukohast, teine vabasse ringlusse lubamisest. Näitena võib tuua olukorra, kus oma tarbeks kaupade import oleks nagu sama lõpp eesmärgiga tegevus aga kuna oma tarbeks toomisel ei tehta kaupu turul kättesaadavaks, siis turujärelevalve asutuste tõlgendamine õigusaktide osas võib olla erinev.

Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määrus nr 1223/2009 kehtestab eeskirjad, mida tuleb järgida kosmeetikatoodete turul kättesaadavaks tegemisel, et tagada toimiv siseturg ja inimeste tervise kõrgetasemeline kaitse (Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EÜ) nr 1223/2009, kosmeetikatoodete kohta (EMPs kohaldatav tekst), 2009). Vaadates eelnevat näidet, siis saab tõlgendada seda õigusakti nii, et füüsiliste isikute puhul, kes toovad kaupa oma tarbeks see õigusakt ei kehti, kuna kaupa ei tehta turul kättesaadavaks. Lahtiseks jääb õigusakti eesmärk, kas kaitsta siseturgu ja tagada seal kättesaadavate kaupade ohutust või laieneb see kõigi inimeste tervise kaitsele, ka füüsiliste isikute osas, kes teadlikult või teadmatutes impordivad enda tarbeks selliseid kaupu. Samas vastavalt biotsiidiseaduse § 8 lg 3 on biotsiidi lubatud Eestis turustada ja kasutada, kui see on eelnevalt saanud Terviseametilt asjakohase loa (Biotsiidiseadus, 2009). Seega kui tootele ei ole väljastatud Terviseameti poolt turustusluba, siis seda ei tohi turustada. Antud seaduse raames on turustamine võrdsustatud kaupade impordiga, mis välistab selliste kaupade sattumise turule läbi füüsiliste isikute. Arvestades aina suurenevat e-kaubanduse levikut, siis läbi erinevate müügiportaalide on oht keeldude ja piirangute aluste kaupade sattumisel siseturule ning pärast kaupade vabasse ringlusse lubamist ei kuulu kaubad enam tolli järelevalve alla.

Üheks enamlevinud rikkumisega seotud objektiks on isikute valduses olevad elektrišokirelvad ja teleskoopnuiad, mille käitlemise kõik vormid on keelatud. Enamasti leitakse selliseid keelatud relvi välispiirilt autojuhtidelt ja ka turistidelt (Karjus, 2015).

Elektrišokirelvade ja teleskoopnuiade käitlemist reguleerivad kaks eraldi õigusakti: RelvS ja StrKS. Mõlemas seaduses on nimetatud objektid loetletud. RelvS § 20 lg 3 järgi on elektrišokirelv tsiviilkäibes keelatud. Elektrišokki põhjustav vahend kuulub sõjaliste kaupade nimekirja kategooriasse EST2 ja vajab StrKS § 6 lg 2 alusel riigipiiri ületamisel eriluba. Kui käsitleda nimetatud esemeid relvadena RelvS alusel, siis oleks tegemist väärteorikkumisega, sest relvadest on kuritegelik vaid tulirelva ja laskemoona üle riigipiiri toimetamine. (Relvaseadus, 2002; Strateegilise kauba seadus, 2012)

Kui käsitleda neid esemeid StrKS alusel, siis igasugune strateegiline kauba üle riigipiiri toimetamine on kuritegelik karistusseadustiku (edaspidi KarS) § 421¹ järgi (Karistusseadustik, 2002). Seega on tekkinud olukord, kus üks tegu vastab mitmele eri süüteo koosseisule ehk eksisteerib üld- ja erinormi vahekord. KarS § 421¹ kasutatakse

üldmõistet strateegiline kaup. RelvS määratleb ära konkreetselt elektrišokirelvade ja teleskoopnuiade tsiviilkäibes käitlemise keelu RelvS § 20 lg 2 ja lg 3 järgi ja vastutuse selle eest määratleb RelvS § 89¹, mille tõttu on RelvS osade strateegilise kaupade käitlemise regulatsiooni ja vastutusele võtmise erinormiks. Kuna Maksu- ja Tolliametil ei ole pädevust RelvS alusel läbi viia vääртеomenetlust, siis tuleb juhtumid üle anda Politsei- ja Piirivalveametile. (Relvaseadus, 2002)

Alternatiiviks on vääртеomenetluse läbiviimine TS § 74 alusel (Tolliseadus, 2004). Süüteo menetluspraktika muutmine ei tooks endaga kaasa varasemalt toime pandud isikute ühetaolise kohtlemise printsiibi rikkumist, kuna enamikul nendest juhtumites on jäetud kriminaalmenetlus alustamata kriminaalmenetluse seadustiku § 219 korras (Kriminaalmenetluse seadustik, 2004). Probleemi lahendaks strateegiliste kaupade loetelu muutmine, mille eesmärgiks oleks võtta elektrišoki relv ja teleskoopnui strateegilise kauba nimekirjast välja.

Järelevalvet veterinaarkontrollile alluvate kaupade veterinaarkontrolli läbimist tõendava dokumendi osas teostab Maksu- ja Tolliamet. Veterinaarkontrolli ja taimetervise järelevalve alased mittetariifsed meetmed on integreeritud Eesti Tollitariifistiku (edaspidi ETT) infosüsteemi. Tolliametniku kohustus kauba importimisel või sellele tollikäitlusviisi määramisel kontrollida Veterinaar- ja Toiduameti ning Põllumajandusameti kontrolli alla kuuluva kauba nõuetele vastavuse dokumenti või märgistust on sätestatud TS § 22 (Tolliseadus, 2004).

Vastavalt loomade ja loomsete saadustega kauplemise ning nende impordi ja ekspordi seaduse § 31 võib tolliametnik lubada kaubasaadetist importida, kui kaubasaadetus on läbinud veterinaarkontrolli, mille tulemusena on kaubasaadetus tunnistatud nõuetekohaseks ja selle kohta on väljastatud veterinaarkontrolli tegemist tõendav dokument ning üksnes dokumendis ettenähtud tingimustel (Loomade ja loomsete saadustega kauplemise ning nende impordi ja ekspordi seadus, 2004).

Peamised probleemid on seotud puuduvate või puudulike dokumentidega ning eelteatamisega seotud nõuete rikkumisega. Eelteavitamise nõuete täitmine on aastatega paranenud, kuna kõik meretransporti kasutavad importijad esitavad eelteatise elektrooniliselt. (Veterinaar- ja Toiduamet, 2014)

Loomade ja loomsete saaduste valdkonna edukaks kontrolliks on vajalik operatiivne infovahetus mittetariifsete meetmete uuendamiseks ETTs ning mitme riigiasutuse omavaheline koostöö. Vastavalt riigipiiri seaduse § 11 lg 7 abistab Politsei- ja Piirivalveamet oma pädevuse piires tolli ning teostab piiripunktides, kus alaline tollikontroll puudub, tollikontrolli vastavalt tollieeskirjadele tolliseaduse tähenduses ja korras (Riigipiiri seadus, 1994). Nii riigisisene kui ka rahvusvaheline koostöö annab häid tulemusi eelmainitud kaupadega seotud rikkumiste avastamisel. Osalemine ühiskontrollides eeldab ametilt inimressursside eraldamist, mille leidmine võib aga osutada probleemseks olemasoleva eelarveliste vahendite tingimustes. Võltsitud või standarditele mittevastav toiduaine on aga samas otseseks ohuks inimeste tervisele (Postimees, 2015).

Jäätmete vedu on kasvav oht meie keskkonnale, eriti aga ohtlikud jäätmed. Järjest enam on suurenenud jäätmete vedu nii ühisturul, kui ka piiriülevalt. Jäätmete ja väetiste vale käitlemine võib tulevikus kujutada ohtu meie põhjaveele, nagu seda on näidanud Ameerika Ühendriikide Keskkonnakaitse Agentuuri uuringud (Yingyi Situ; David Emmons, 2000, p. 6). Eestis on selle probleemiga tegelemiseks ellu kutsutud põhjavee riiklik seire. Seireprogrammi raames läbiviidavad uuringud teevad kindlaks reostuskoldeid, hinnatakse reostatud ja reostusohtlike piirkondade põhjavee seisundit ning vastavalt tulemustele planeeritakse kaitsemeetmete rakendamist. (Keskkonnaagentuur, 2015)

Maksu- ja Tolliamet teostab järelevalvet ka väetiste käitlemise nõuete vastavuse üle. Väetiseseaduse § 11 tähenduses on väetise Eestisse toimetamine väetisele vabasse ringlusse lubamise tolliprotseduuri rakendamine ja selle Euroopa Liidu liikmesriigist Eestisse toimetamine. Toll teostab järelevalvet kogustele, mis ületavad 50 kilogrammi või 10 liitrit. (Väetiseseadus, 2003) Eraldi riskigrupi moodustavad plahvatusohtlikud kõrge lämmastikusisaldusega ammooniumnitraatväetised. Mittenõuetekohase väetise turule toomine võib põhjustada nii majanduslikku kahju põllumajandustootjale kui kujutada ohtu keskkonnale. Samalaadset kahju võib kaasa tuua toote märgistusel toodud ja toote tegeliku toimeainete sisalduse erinevus, mis on ka üheks sagedamini tuvastatud rikkumiseks. Riskide kontrollimisel teeb toll koostööd Põllumajandusametiga. (Põllumajandusamet, 2015)

Euroopa Liidu uimastipoliitikas on uute psühhoaktiivsete ainete kiire turule ilmumine ja levik üks viimaste aastate probleemseim arengusuund. ÜRO Narkomaania ja Kuritegevuse Büroo (UNODC) andmetel on alates 2008. aastast kuni 2013. aastani maailmas avastatud 348 uut psühhoaktiivset ainet. (United Nations Office on Drugs and Crime, 2014) Eestis toimub uute psühhoaktiivsete ainete lisamine narkootiliste ja psühhotroopsete ainete nimekirja Raviameti ettepanekul üksikute ainete kaupa (Narkootiliste ja psühhotroopsete ainete meditsiinilisel ja teaduslikul eesmärgil käitlemise ning sellealase arvestuse ja aruandluse tingimused ja kord ning narkootiliste ja psühhotroopsete ainete nimekirjad, 2005).

Tegemist on aeganõudva ja hilinev protsessiga, sest toimub probleemile reageerimine tagantjärele. Narkootiliste ja psühhotroopsete ainete nimekirja täiendamise ajaks on see uus psühhoaktiivne aine juba turult kadunud või asendatud analoogiga, mis ei kuulu uuendatud ainete nimekirja, kuid võib inimese tervisele olla isegi ohtlikum. Interneti teel oli 2014. aastal Eestisse tellitud keelatud kaupade hulgas 20 nimekirjavälist uut narkootilist ainet Hiinast ja Inglismaalt (Maksu- ja Tolliamet, 2007). Pidevalt kasvav nõudlus illegaalsel turul vajab paindlikumat ja kiiremat reageerimist seadusloome osas.

Kokkuvõttena tuvastati, et keeldude ja piirangute valdkonnas on probleemseid alasid, mis vajavad erinevate ametite koostöö sujuvat toimimist nii siseriiklikult ka rahvusvahelisel tasemel. Kuna järelevalve on jaotatud Eestis paljude ametite vahel, siis vajavad neid tegevusi reguleerivad eriseadused valdkonnapõhiselt ühtlustamist. Õigusaktide muutmise või täiendamise osas on vajalik operatiivsem sekkumine vastavalt illegaalsel turul toimuvale. Ühtne lähenemine võimaldab tulemuslikult ühisoperatsioonide läbiviimist ning riigiasutuste ressursside paindlikumat kasutamist.

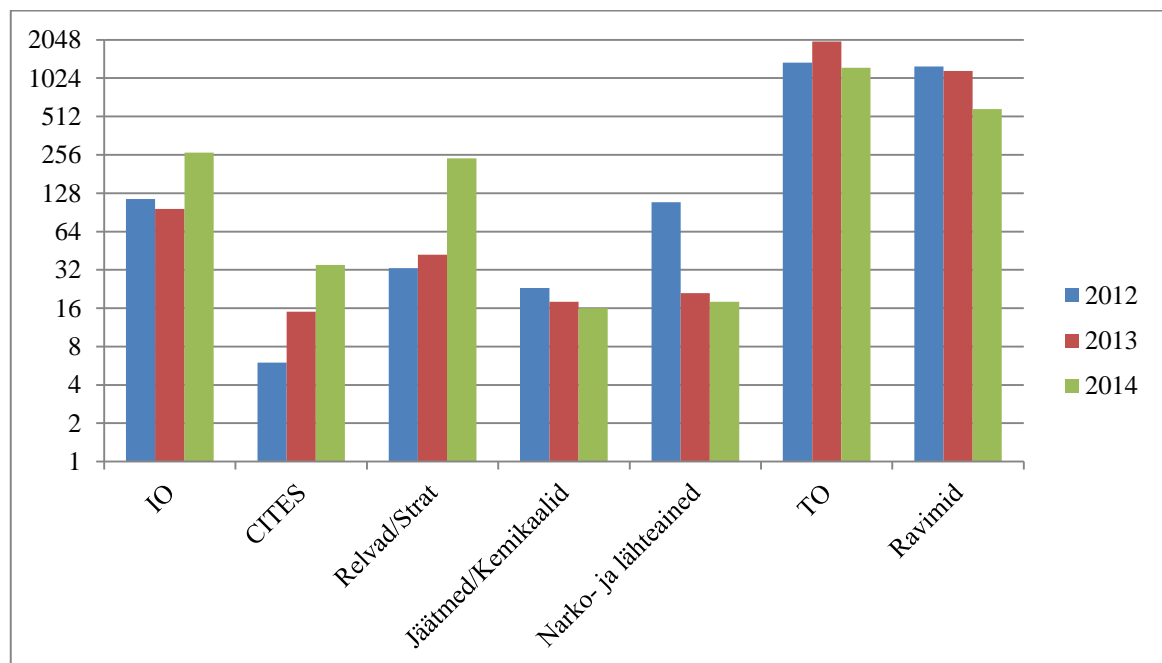
Koostööd ja tegevuste jaotust on praktiseeritud Politsei- ja Piirivalveameti ning Maksu- ja Tolliameti vahel, kus ressursside optimeerimiseks jagatakse tööülesandeid ametite vahel järjest rohkem. Analoogset ülesannete vastastikust delegeerimist oleks võimalik rakendada ka teiste ametite vahel, mis annaks otsest kulusäästu riigile püstitatud ülesannete täitmisel ning tõstaks ametite suutlikust.

2. KEELATUD JA PIIRANGUTEGA KAUPADEGA SEOTUD RIKKUMISED

2.1 Rikkumised Maksu- ja Tolliameti statistika alusel

Kaupade sisseveol kolmandatest riikidest Euroopa Liitu kontrollib toll õigusaktidest tulenevate kohustuste täitmist. Üheks oluliseks eesmärgiks on tagada ühesugune keeldude ja piirangute aluste kaupade kontroll. Sellega tagatakse kõigi ettevõtjate võrdne kohtlemine ning kaitstakse ka Euroopa Liidu turgu ning ühiskonda. Kõigi keeldude ja piirangute alaste rikkumiste kohta peab Maksu- ja Tolliamet vastavat statistikat.

Statistika analüüsimisel võetakse aluseks Maksu- ja Tolliameti tollikorralduse osakonna keeldude ja piirangutega seotud rikkumiste andmed. Rikkumiste analüüsimisel ei ole kasutatud isikuandmeid isikuandmete kaitse seaduse § 4 tähenduses (Isikuandmete kaitse seadus, 2003). Statistika kasutamine lõputöös on kooskõlastatud sisekontrolli osakonnaga.

Joonis 1. Keeldude ja piirangute alla kuuluvate kaupade sisseveoga seotud rikkumised Eestis 2012 - 2014 (juhtumit) (Maksu- ja Tolliamet, 2015; autori koostatud)

Statistika andmed keeldude ja piirangute alla kuuluvate kaupade rikkumistest on toodud joonisel 1. Andmed on toodud viimase kolme aasta lõikes, millel on näha valdkonnad, kus oli toimunud rikkumiste juhtumite arvu kasv või langus. Suurimate juhtumite arvu tõusjatena saab esile tõsta IO, CITES ja relvade ning strateegiliste kaupade valdkonnad. Ülejäänud valdkondade osas pole muutused olnud suured või oli toimunud rikkumiste arvu langus. Alljärgnevalt analüüsitakse kirjeldatud statistika tulemusi ning tuuakse intervjuude põhjal välja hinnangud rikkumiste statistikale.

Vaadeldavatel aastatel oli IO rikkumisi fikseeritud tolliametnike poolt kokku 478 juhtumil. Rikkumiste arv näitab hüppelist tõusu aastal 2014, kus juhtumite arv oli tõusnud 267 juhtumini aastas. Rikkuvateks kaupadeks olid enamasti eraisikute tellitud mobiiltelefonid, rõivad ja aksessuaarid, käekellad, päikesepillid, lõhnad ning muud elektroonikaseadmed. Kaubamärkidest olid esindatud peamiselt sellised brändid nagu Samsung, Calvin Klein, Prada, Apple, Chanel, Nike, Dior ja Adidas. Kõik rikkumised olid seotud võltsitud kaubamärgiga. Kokku peeti perioodil 2012 kuni 2014 kinni 30087 ühikut IO õigusi rikkuvat kaupa.

Tollikorralduse osakonna juhtivinspektori hinnangul on selline rikkumiste arvu suurenemine tingitud enamasti e-kaubanduse mahtude suurenemisest, kuid kindlasti on seotud ka ameti strateegiliste eesmärkidega (Pällo-Ojala, 2015). Euroopa Komisjon on võtnud IO rikkumistega tegelemise oma lähiaastate tegevuskavasse, millest saab järeldada, et statistika näitab ka Eesti suurendatud panust IO valdkonnas aastal 2014 (European Commission, 2015). Tulemusi on parandanud ka tollikorralduse hea koostöö teabetalitusega, kelle toel on viimastel aastatel osaletud mitmetes IO alastes rahvusvahelistes ühisoperatsioonides, mille raames keskenduti erinevatele kaubagruppidele ning lähteriikidele (Pällo-Ojala, 2015).

Valdkond, mille analüüsi tulemused näitasid samuti olulist rikkumiste arvu suurenemist analüüsitud aastate lõikes oli CITES. Kokku oli tollikorralduse osakond tuvastanud 56 juhtumit, kus rikkuvaks kaubaks olid ohustatud liigid. Kui aastal 2012 oli tuvastatud rikkumisi kuus, siis aastal 2014 oli selliseid rikkumisi fikseeritud juba 35 korral. Põhiliseks kaubaks, mille importimisel füüsilised ja juriidilised isikud eksisid olid erinevad kreemid ja palsamid, mis sisaldasid ohustatud loomaliikide saadusi nagu rasy, sapp või uim. 2014 aastal lisandus palju juhtumeid, mis olid seotud looma nahkade ning

topistega. Tuvastati ka üks kaaviari alane rikkumine impordil. Enim esines loomaliikidest pruunkaru, üksikjuhtumitena ka püütonit, ilvest ning hunti. Ebaseaduslik import tuvastati kahel korral seoses apteegikaanide sisseveoga. Kokku konfiskeeriti isikutelt 407 ühikut ebaseaduslikult imporditud kaupa, mis anti Keskkonnaametile tasuta üle vastavalt LKS § 75¹ või võõrandati või hävitati vastavalt vääртеomenetluse seadustiku § 206 kehtestatud korrale (Looduskaitse seadus, 2004; Vääртеomenetluse seadustik, 2002).

Teabetalituse juhi hinnangul on CITES kaupade kontrollil oluliseks riskide hindamine ning kontrollivahendite olemasolu piiridel. Tõhusamate tollikontrolli vahendite abiga on viimastel aastatel avastatud suurem arv erinevaid CITES kaupu. Juhi hinnang valdkonna koolituste ja ametnike teadlikkuse kohta on rahuldav. Koostöö CITES järelevalveasutusega on hea. Tavaliseks salakauba vedamise meetodiks on saata neid posti teel või siis peita enda pagasi hulka. Keelatud kauba avastamise raskendamiseks proovitakse neid peita millegi sisse või siis muuta välimust nii, et tolliametnikul ei tekiks kahtlusi. Kontrolli tase CITES kaupade osas on teabetalituse juhi seisukohalt piisav ning läbi erinevate kontrollimeetodite hästi tagatud. (Rudissaar, 2015) Keeldude ja piirangute alla kuuluvate kaupade nimekirju ja lisapiiranguid pidevalt muudetakse, mis eeldab jooksvat infovahetust riskihindamise seisukohast. Kuna salakaubaveo trendid on sõltuvuses ebaseadusliku turu nõudlusest, siis on vajalik pidev monitoring maailmas toimuvast.

Relvade ja strateegilise kauba kontrollide raames tuvastasid tolliametnikud aastatel 2012 kuni 2014 rikkumisi 315 juhul. Ka antud valdkonnas oli rikkumiste arv läbi aastate olnud tõusva trendiga. Kui 2012 aastal tuvastati rikkumisi 33 korral, siis 2014 aastal juba 240-1 korral. Kui eelnevatel aastatel andis suurema rikkumiste mahu ekspordi suund, siis viimastel aastatel oli selles valdkonnas olulisemaks rikkumise suunaks olnud import. Rikkumise objektideks olid teleskoopnuiad, kasteedid, elektrišokirelvad ja noad. Enim avastatakse reisijate pagasist või siis nii sõidu- kui veoautojuhtide omandis olevaid tsiviilkäibes keelatud relvi. Kokku oli vääртеo- või kriminaalmenetluse raames isikutelt konfiskeeritud 867 ühikut keelatud esemeid.

Üheks selle põhjuseks võib intervjueritud teabemetniku arvates pidada ärevat poliitilist olukorda, kus isikud kannavad endaga piiriületustel kaasas tsiviilkäibes

keelatud relvi. Selliste kaupade müük on turistidele ka üsna agressiivne ning inimesed ei teadvusta endale keeldude võimalikkust kui neid kaupu avalikult müüakse. (Rudissaar, 2015) Üldjuhul on rikkujate näol tegemist eraisikutega, kes antud esemeid piiriületusel ei deklareeri ning seega on riskianalüüsi teostamine nende kaupade osas raskendatud. Tollikontroll viiakse läbi isikute juhuvaliku printsiibil või muu kauba või veoki tolliläbivaatuse raames.

Intervjueeritud teabeametniku hinnangul on koostöö järelevalveasutusega hea. Politseija Piirivalveametiga on tollil igapäevased kokkupuuted, sealhulgas viiakse läbi ühiskontrolle nii piiridel, kui ka sisemaal. (Rudissaar, 2015)

Jäätmete ja kemikaalide kontrolle oli läbi viidud ning rikkumisi tuvastatud 57 korral. Juhtumite arvud olid läbi aastate stabiilsed, küll aga olid tõusnud ühikute arvud, mis näitab, et järjest rohkem on hakatud jäätmeid importima suuremate saadetistena. Kui aastatel 2012 kuni 2013 seisnesid rikkumised kasutatud akude sisseveos, siis 2014 aastal on jäätmete vallas toimunud suuremad muudatused. Lisaks kasutatud akudele on ametnikud tollikontrollide läbiviimisel tuvastanud selliseid kaupu nagu metalli jäätmed, pestitsiidid, katalüsaatorid, plastipuru, väetised ning avariilised autod. 2014 aastal on piirangute alla kuuluvaid ühikuid tuvastatud 49107, 2012 aastal oli see number 4999, kusjuures juhtumite endi arv on isegi langenud. Suurimad avastused olid seotud puudulike või üldse puuduvate dokumentidega jäätmete veol. Kontrollid näitavad järjest suurenevat jäätmete rahvusvahelist vedu. Riigiti saab välja tuua Venemaa, Araabia Ühendemiraadid, Hiina ja Norra.

Ametnike laiem kontrolliulatus oli intervjueeritud tollikorralduse osakonna juhtivinspektori sõnul tingitud ühiskontrollide ning Keskkonnainspektsiooni korraldatud koolituste läbiviimisest. Jäätmete ning kemikaalide valdkonnas on ühiskonna kaitsmisel tolli roll üha suurenenud, selle taga on kindlasti ametite koostöö operatiivtasandil. Regulaarselt on korraldatud jäätmetealaseid kohtumisi ja arutelusid erinevate riikide ja ametkondade kaasamisel, mis on omakorda parandanud nende järelevalveasutuste omavahelist koostööd. (Pällo-Ojala, 2015) Parema koostöö saavutamiseks on vaja erinevatel ametkondadel osata juriidiliselt korrektselt tõlgendada teise ameti pädevuses olevaid õigusakte. JäätS § 2 alusel on jäätmed mis tahes vallasasi või kinnistatud laev, mille valdaja on ära visanud, kavatseb seda teha või on kohustatud seda tegema

(Jäätmeseadus, 2004). Selle alusel ei saa ühtegi kaupa mida soovitakse importida ühenduse turule lugeda jäätmeteks, kuna sellist kavatsust ühelgi valdajal ei ole. Kaupade klassifitseerimise seisukohalt ei ole aga jäätmete mõiste primaarne, kuna kaupade klassifitseerimisel lähtutakse eelkõige selle omadustest ja koostisest (High Tech Recycling OÜ ja 4U Logistics OÜ haldusasi jäätmeseaduse § 2 järgi, 2012).

Narko- ja lähteainete alased rikkumised näitavad impordi suunal vaadeldavatel aastatel vähenemist. 2012 aastal tuvastati 109 rikkumise juhtumit, 2014 aastal aga 18. Enim on fikseeritud isiklike esemete või reisija enda juurest kanepit, marihuaanat, hašišit ning amfetamiini. Kogused viitavad, et tegemist on enamikel juhtudel reisija enda otstarbeks mõeldud ainetega, mille sissevedu on eriloata keelatud. Maksu- ja Tolliamet või kohus on NPALS § 15¹ kohaselt väärteo toimepanemise vahetuks objektiks olnud ained konfiskeerinud (Narkootiliste ja psühhotroopsete ainete ning nende lähteainete seadus, 1997). Kokku on narkootilisi aineid konfiskeeritud 148 juhtumil. Kõige rohkem on fikseeritud rikkumisi posti teel tellitud kaupade kontrollimise käigus. Rikkujateks olid eraisikud, kes olid tellinud posti teel erinevaid narkootilisi aineid, seemneid või seeneniidistikku.

Lisaks piiridel ja legaalse kaubanduse kontrollide raames teostatud kontrollidele on Maksu- ja Tolliameti uurimisosakond tuvastanud narkootiliste ainete ebaseadusliku käitlemist ka kriminaalajjade raames, mille arvud joonisel 1 toodud statistikas ei ole kajastatud. Üheks suuremaks juhtumiks on narkootikumide valmistamiseks kasutatava tooraine aapan konfiskeerimine. Aapan on lähteaineks fenüülsetoonile, millest omakorda saab valmistada amfetamiini. 6000 kg aapani toimetati Eestisse Hiinast lennu- ja meretransporti kasutades. Sellisest kogusest aapanist oleks võimalik olnud valmistada umbes 2000 kg amfetamiini. (Rand, 2013)

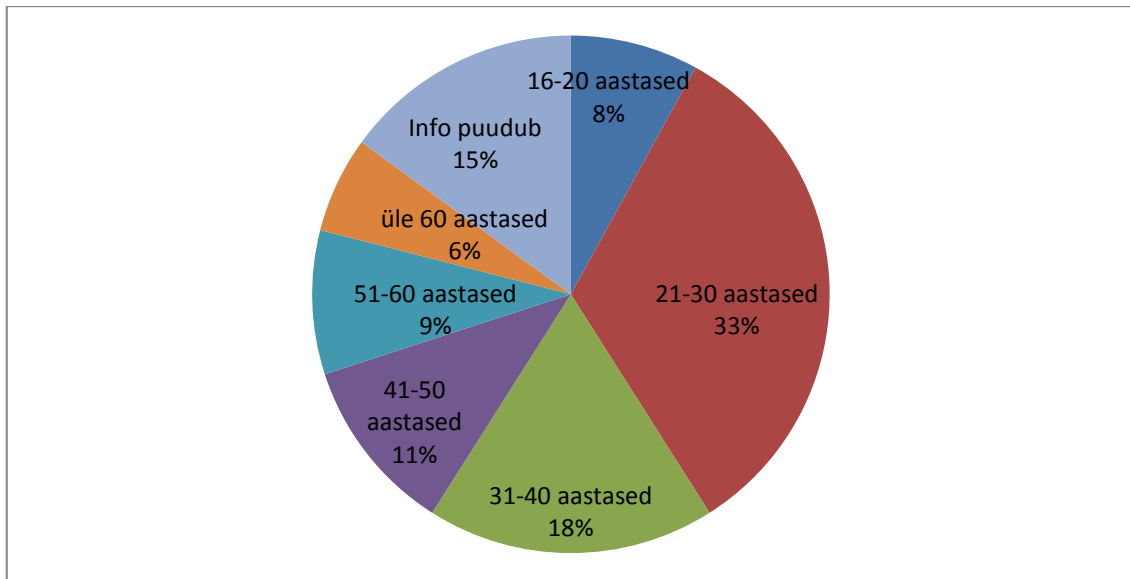
Tooteohutuse alaseid tollikontrolle on Maksu- ja Tolliamet aastatel 2012 kuni 2014 teostanud kõige rohkem. Kontrollide kõrge arv on tingitud asjaolust, et paljud rikkumised on avastatud internetist tellitud postipakkide ja kullersaadetiste tolliläbivaatuse käigus. 2014 aastal on teostatud tooteohutusele vastavuse kontrolle 1233 korral, millest legaalse kaubanduse kontrolli raames teostati 175 kontrolli. Seda on 754 juhtumi võrra vähem, kui 2013 aastal. Kokku viis Maksu- ja Tolliamet perioodil 2012 kuni 2014 läbi 4573 tooteohutuse kontrolli.

Tollipoliitika rakendamise talituse peaspetsialistiga tehtud intervjuu raames saadud hinnangu alusel on tooteohutuse kontrollid üks enim inimressurssi nõudev ja ajamahukam. Tooteohutuse järelvalvet saab samas edukalt tagada riskianalüüsi abil, kuna enamuse juhtudel on tegu kindlate kaubagruppide ning toodetega. Kontrollide vähenemine võib olla tingitud ettevõtjate kui ka füüsiliste isikute teadlikkuse kasvuga. Järjest rohkem tuntakse kaupade vastavuse kohta huvi juba enne nende importimist. Ollakse teadlik, et tootjalt on vajalik enne ostmist küsida kaupade vastavusdeklaratsiooni. Suurenenud on ka infotelefonile laekuvate tooteohutuse alaste küsimuste hulk, mis näitab isikute teadlikkuse kasvu. (Aasmann, 2015)

Ravimite ohutuse kontrolle on toll koostöös Ravimiametiga teostanud kokku 3015 juhtumil. 2014. aastast on juhtumite arv oluliselt langenud, mille põhjus seisneb ravimiseaduse § 25 lõike 3 kehtetuks tunnistamisega (Ravimiseadus, 2005). Enne seda muudatust oli ravimite tellimine posti teel keelatud. 2012 aastal oli ravimitega seotud kontrolle teostatud kokku 1261 korral, 2014 aastal aga ainult 585 korral. Enimlevinud rikkumised on toime pandud ravimitega nagu xanax, diazepam, tramadol ja e-sigareti täitevedelikud. Narkootiliste ainete puhul on suurem osa rikkumisi avastatud posti teel tellitud postipakkide kontrollimisel. Ravimite korral on rikkumiste kohaks välispiiripunktid, sadamad ja lennujaam, kus põhilisteks rikkujateks on füüsilistest isikutest reisijad.

Füüsilistest isikutest rikkujate kohta on joonisel 2 toodud välja ka nende vanuseline jaotus. Rikkujate vanus on toodud kuue vanusegrupi lõikes. Arvesse on võetud perioodil 2012 kuni 2014 toimunud rikkumised kõikides keeldude ja piirangute valdkondades kokku. Lisaks on eraldi ära märgitud juhtumite protsent, kus ei olnud võimalik kindlaks määrata rikkuja vanust. Omades ülevaadet rikkujate vanusest on Maksu- ja Tolliametil paremini võimalik suunata teavituskampaaniaid ja teostada eelnevat riskianalüüsi.

Lõputöö analüüsi tulemused näitasid ka, et rikkujate vanus erineb keeldude ja piirangutega seotud kaupade rikkumises valdkondade lõikes. Kõige enam (55 %) on IO alaste rikkumiste puhul tegu isikutega vanuses 16 – 20 aastat. Samas relvade korral on enamuse (28 %) rikkujaid vanuses 21 – 40 eluaastat.

Joonis 2. Füüsiliste isikutega seotud rikkumised 2012 – 2014 vanusegruppide kaupa (Maksu- ja Tolliamet, 2015; autori koostatud)

Kokkuvõtvalt võib esile tuua kolm suuremat valdkonda, kus 2014 aastal keeldude ja piirangutega seotud kaupade tollikontrollide raames tuvastati rikkumiste arvu suurenemine. Nendeks valdkondadeks olid CITES, IO ning relvad ja strateegilised kaubad. Põhjustena tõid intervjuueeritavad esile ametnike teadlikkuse kasvu läbi koolituste ja paremate kontrollivahendite võimaldamist nagu liikuva röntgeni kasutamist ja tollikoerte efektiivsemat rakendamist üle Eesti. Eraldi relvade ja strateegiliste kaupade rikkumiste osas mainiti põhjuseks poliitilist olukorda ja nende kaupade avalikku kättesaadavust.

Rikkumiste arvu vähenemine on olnud suurim ravimite valdkonnas. Vähenemine oli tingitud õigusakti muudatusest, millega tühistati ravimite saatmise keeld posti teel. Teiste valdkondade osas olid rikkumiste muutused marginaalsed või nende koguarv aasta lõikes väike ning neid analüüsis eraldi ei kajastatud.

2.2 Valdonna arengud ühiskonna kaitsmisel

Tagamaks turvalist ja ohutud elukeskkonda on vajalik pidevat panustamist sisejulgeolekule, mille üheks osaks on ka tolli tegevus välispiiridel. Keeldude ja piirangutega seotud kaupade sisseveo kontrollimine on kõigi järelevalveasutuste

arengukavades olulisel kohal. Euroopa Liidus on välja töötamisel paljud ühised infosüsteemid ning juhendid, mille abil oleks võimalik paremini tagada püstitatud eesmärkide täitmine. Arengusuundades tuuakse välja probleemsemad valdkonnad, millele võiks ühiskonna kaitsmise seisukohalt lisaks juba tehtule ressursse eraldada.

Vaatamata sellele, et kõigil on Eesti Vabariigi põhiseaduse kohaselt ettevõtlusvabadus ning õigus vabalt valida tegevusala, siis teatud kaupade sisseveol on majanduse, keskkonna ja rahva tervise kaitsmise eesmärgil kehtestatud siiski keelud ja piirangud, millega on vaja arvestada (Eesti Vabariigi põhiseadus, 1992). Tagamaks võimalikult tõhusamat ühiskonna kaitsmist ning ka teiste Maksu- ja Tolliametile seatud ülesannete täitmist peavad toimuma nendes valdkondades pidevad muutused ja arengud (Maksu- ja Tolliameti põhimäärus, 2008).

Esimese arengusuunana tuuakse välja IO kaitse alased muudatused, kuna see valdkond näitab rikkumiste arvu kasvu Eestis. Arengusuunad on ära märgitud ka Euroopa Komisjoni lähiaastate tegevuskavas. Rikkumised toovad arvutifirmadele, heli- ja videokassettide ning kinofilmide tootjatele ning patendi- ja kaubamärgiomanikele igal aastal miljardilisi kahjumeid (Koitel, 1997, lk 7). Euroopa Liit on loonud selle probleemi lahendamiseks ühtseid andmebaase ning uuendanud õigusakte. IO õiguste massilisest rikkumisest tingituna on sellest saanud tõsine ülemaailmne probleem. Ainuüksi e-kaubanduse osas on IO rikkumiste arv kasvanud mitmekordselt. Seoses IO rikkumiste järjest suureneva kasvuga on Euroopa Liidu Komisjon vastu võtnud tolli tegevuskava aastateks 2013-2017, et võidelda võltsimiste ja muu IO õiguste rikkumiste vastu. (European Commission, 2015)

Enne tuleviku arengusuundade väljatoomist täpsustatakse hetkeolukorda IO valdkonnas. Tulenevalt Euroopa Kohtu otsusest ei ole enam peatamisprotseduuril (tolliladustamine või ajutine ladustamine) oleva kauba osas tollil pädevust kontrollida IO rikkuvat kaupa. Seda kaupa võib lugeda IO rikkuvaks kaubaks vaid juhul kui on tõendatud, et see on suunatud Euroopa Liidus turustamiseks. Tõendatud on see aga eelkõige siis, kui ilmneb, et seda kaupa on liidus kliendile müüdud või seda on liidu tarbijatele suunatud müügiks pakutud või reklaamitud, või kui kõnealust kaupa puudutavatest dokumentidest ilmneb, et kaup kavatsetakse ümber suunata liidu turu tarbijatele. (Philips and Nokia, Regulations (EC) No 3295/94 and No 1383/2003, 2011)

Lähtudes antud kohtuotsusest ei sekku liidu tolliasutused võimaliku IO rikkumise kontrollimisse juhtudel, kus kaup ei ole mõeldud Euroopa Liidu turule. Vastavalt Euroopa Parlamendi ettepanekule (võtta vastu Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus, millega muudetakse nõukogu määrust (EÜ) nr 207/2009 ühenduse kaubamärgi kohta (COM(2013)0161 – C7-0087/2013 – 2013/0088(COD))) saab toll õiguse transiidil oleva võltsitud kaubamärgiga toote konfiskeerimiseks juhul, kui kaubamärgi omanik suudab tõendada, et tema kaubamärk on ametlikult registreeritud ka nende kaupade sihtriigis väljaspool Euroopa Liitu (Euroopa Parlament, 2014). Tollipoliitika rakendamise talituse peaspetsialisti hinnangul võib määruse jõustumine kaasa tuua inimressursi suurendamise vajaduse IO kontrollide teostamiseks (Aasmann, 2015).

Samuti on Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määruse nr 608/2013, mis käsitleb intellektuaalomandi õiguskaitse tagamist tollis artikli 26 lõikes 9 nimetatud menetlus, kus otsustatakse, kas tegemist on IO õiguste rikkumisega, võib nimetatud määruse kohaselt õigustatud isiku taotlusel läbi viia tollis. Taotlusele peab olema lisatud tõenditega põhjendatud hinnang kinnipeetud kauba kohta, mille alusel saab otsustada, et IO õigusi on rikutud. (Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) nr 608/2013, 12. juuni 2013, mis käsitleb intellektuaalomandi õiguskaitse tagamist tollis ning millega tunnistatakse kehtetuks nõukogu määrus (EÜ) nr 1383/2003, 2013) Eesti vajab selliste väikesaadetiste lihtsustatud menetluste jaoks siseriiklikke rakendussätteid. Antud sätted on plaanis lisada TS, mille eelnõu on 2015 kevadel edastatud valitsusele aruteluks.

Uue TS jõustumisega laheneb üks järelevalveline probleem. Intervjueeritava tollipoliitika rakendamise talituse peaspetsialisti hinnangul on probleemi olemus selles, et määrust võltskauba hävitamisest ei saa rakendada juhul kui kauba saaja ei ole kaupade hävitamisega nõus. Selliste juhtumite esinemisel peabki rakendama siseriiklikku õigust. Eesti seaduste järgi on selliste vaidluste korral vaide lahendamise pädevus kohtutel. Kohtusse pöördumine nõuab kaubamärgi omanikul teatud määral rahalisi kulutusi. Väikeste kaubanduslike koguste puhul ei ole tõenäoline, et kaubamärgi omanikud pöörduvad iga kord oma õiguste kaitseks kohtusse. (Aasmann, 2015)

Antud probleem on viinud olukorrani, kus kõik e-kaubandusest tellitud väikesed kaupade kogused lubatakse vabasse ringlusse, kuna kaubamärkide omanikud ei ole

huvitatud sekkuma. Uus seaduse säte annab tollile võimaluse tegeleda just selliste juhtumitega.

Lisaks õigusaktide muudatustele on hakatud IO valdkonnas panustama andmete viimisesse elektroonsetesse kanalitesse. Seniajani on õiguste valdajad pidanud oma IO õiguste kaitse taotlusi esitama tollile paber kandjal. Eestis on võimaldatud taotlusi esitada ka digitaalselt allkirjastatult elektroonselt. Plaanide kohaselt luuakse Euroopa Liidus ühine andmebaas järelevalveasutustele, millest kaitstud kaubamärkide alane info tehakse kättesaadavaks ka erasektorile. Esimene ühine taotluste registreerimise andmebaas tolliasutustele nimetusega COPIS (*Anti-Counterfeit and anti-Piracy Information System*) on tänaseks Maksu- ja Tolliametis juba kasutusele võetud. Selles andmebaasis menetletakse õiguste omanike taotlusi, samuti sisestavad liikmesriigid andmebaasi rikkumiste alast statistikat. Omades ülevaadet rikkumiste alastest trendidest Euroopas on võimalik tulevikus teostada täpsemat riskianalüüsi ja vahetada sellealast infot liikmesriikide vahel. Puudub ka vajadus eraldi andmete edastamiseks.

Organisatsioone ja ühinguid, kes tegutsevad IO valdkonnas on Euroopas palju, sest IO seotud äritegevus on väga laiapõhjaline ja ulatub erinevatesse tööstusharudesse. Igal sellisel asutusel ja organisatsioonil on oma koduleht, enda andmebaas või on need riskikasutuses. Mida rohkem suudetakse IO rikkumiste vastases võitluses kasutusele võtta ühiseid andmebaase ja koonduda ühe katusorganisatsiooni alla, seda jõulisemalt õnnestub rikkumiste vastu võidelda. Ülevaate organisatsioonide arvust annab Eesti Intellektuaalomandi ja Tehnoloogiasirde Keskuse kodulehel olev loetelu (MTÜ Eesti Intellektuaalomandi ja Tehnoloogiasirde Keskus, 2015).

Jäätmete kontrolli alased juhised tulenevad Baseli Konventsioonist, mis on seotud Rotterdami (kemikaalid) ja Stockholmi (põllumajandusmürgid) konventsioonidega (Secretariat of the Basel Convention, 2011). Nendest konventsioonidest tulenevad mitmed regulatsioonid, samuti jäätmete liigitamine ja teised juhendid. Arenguna saab intervjueritud tollipoliitika rakendamise talituse peaspetsialisti sõnul välja tuua asjaolu, et Euroopa Komisjoni keeldude piirangute tööühma juurde on nüüd loodud eraldi jäätmete alamtöörühm, kelle tööeesmärkideks on koostada uusi juhendeid jäätmete kontrollimise kohta. Ühised lähenemised juhendite ning ühisoperatsioonide näol

suurendavad tulevikus liikmesriikide pädevate asutuste vahelist koostööd ja infovahetust. (Aasmann, 2015)

Jäätmete valdkonna strateegilisi eesmärke on Euroopa Liidu mitmeaastase tööprogrammi 2011 kuni 2015 järgi kolm. Esiteks teadlikkuse tõstmine jäätmete valdkonnas. Teiseks on ametite suutlikkuse tõstmine, mille meetmetena on esile toodud politsei ja tolli koostöö parandamine, inspektorite koolitus ning inim- ja rahaliste ressursside tagamine. Kolmandaks eesmärgiks on koostöö parandamine. (European Union Network for the Implementation and Enforcement of Environmental Law, 2010) Siseriiklikult on koostöö vastavate asutuste vahel pidevas arengus. Vaadates rikkumiste analüüsi, siis nähtub sealt järjest teadlikum ja laiem ühiskonna kaitsmine.

Lisaks jäätmete liikumise kontrollile on keskkonna alal uueks Euroopa Liidu eesmärgiks saematerjali impordi kontrollialane tegevus. Eesmärgiks on võidelda ebaseadusliku metsaraie ja sellega seotud kaubanduse vastu. Ebaseaduslik metsaraie on puidu ülestöötamine, mille käigus rikutakse ülestöötamise riigi õigusnorme või eeskirju. Selline tegevus avaldab märkimisväärset negatiivset mõju nii majandusele, keskkonnale kui ka kohalikule ühiskonnale. (Euroopa Komisjon, 2013) Impordil väljapoolt Euroopa Liitu on tollis nõutav tollideklaratsioon ja fütosanitaarnõuetele vastavuse sertifikaat, partnerluslepingu sõlminud riigi puhul ka litsents (Denks, 2013). Puitu ja puittooteid turule laskvate ettevõtjate kohustused on ära toodud Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruses nr 995/2010, mis on liikmesriikidele otsekohalduv ja jõustus selles osas märtsis 2013 (Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) nr 995/2010, 20. oktoober 2010, milles sätestatakse puitu ja puittooteid turule laskvate ettevõtjate kohustused EMPs kohaldatav tekst, 2010). Kahjuks on veel vähesed riigid selle ühise litsentsisüsteemiga liitunud.

Üheks aina suurenevaks ohuks keskkonna kaitsmisel on osoonikihile kahjulike ainete (OKAde) kasutamine. Osoonikihi paksuse vähenemist on tuvastatud kõikjal maailmas. Sõltuvalt ühendis sisalduvatest elementidest nimetatakse neid täielikult halogeenitud klorofluorosüsinikeks (CFC) või osaliselt halogeenitud klorofluorosüivesinikeks (HCFC). Viimased töötati välja CFCde asendusaineks, kuna need lagunevad tunduvalt kergemini ja on osoonikihile vähem kahjulikud. Kuid nüüd tuleb asuda ka HCFCsid kasutuselt kõrvaldama. (Keskkonnaministeerium, 2015) Käesoleva aasta algusest on

igasugune HCFCde lisamine seadmetesse keelatud. (Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EÜ) nr 1005/2009, 16. september 2009, osoonikihti kahandavate ainete kohta (EMPs kohaldatav tekst), 2009)

Osoonikihi kaitsmise eesmärgil on Keskkonnaministeerium ja Keskkonnauuringute Keskus koostööd teinud juba aastaid. Sisulisemaks on läinud koostöö ka Maksu- ja Tolliametiga, koostati uus juhend, mida arendatakse 2015. aasta omavahelises koostöös edasi. Toll on nüüdsest haaratud ka riskianalüüsi arutelule. Samuti edeneb tolliasutuste registreerimine Euroopa Komisjoni OKAde registris, et saaks vajadusel litsentse vaadata või menetleda. Koostöö Maksu- ja Tolliametiga süveneb ja jätkub. (Keskkonnainvesteeringute keskus, 2014)

Tolli ülesanne on seni olnud kontrollida OKAde importi gaasina. Tuleviku suund on kontrollida rohkem OKAde kasutust masinates ja muudes toodetes nende kaupade sisseveol Euroopa Liitu. Klassikaliste külm- ja kliimaseadmete järelevalve muudavad raskendatuks teatud asjaolud. Näiteks lammutamisele minevate kalalaevade puhul tuleks tollikontroll läbi viia enne nende utiliseerimist otse reidil ja seda juba ilma elektrivarustusega laevas. Lisaks on vaja kontrollida imporditavate sõidukite külm- ja kliimaseadmeid, tulekustutusvahendeid (iseäranis lennukites on OKAd, mille kliimaefekt on väga tugev), aerosoolpakendeid, värvide ja lakkide lahustisisaldust lenduvate orgaaniliste ühendite (LOÜde) sisalduse osas. (Aasmann, 2015) Sisuline koostöö järelevalveasutustega aitab Maksu- ja Tolliametil selliseid kontrolle edaspidi rohkem ja teadlikumalt teostada.

Toidukontrolliga ja selle ohutusega tegeleb Eestis Veterinaar- ja Toiduamet. Tolli roll on abistada kontrollide teostamist ning täita talle antud ülesandeid. Arenguna toiduohutuse vallas osaleb toll 2014 aasta lõpust koostöös erinevate riikide järelevalveasutustega ühisoperatsioonides võltsitud toodete tuvastamiseks ja seda rohkem toiduohutuse, kui IO valdkonna kontrolli eesmärgil. Esineda võivad erinevad toiduohutuse alased rikkumised. Hinnalt kallima toiduaine nime all võidakse müüa odavamat ja ebatervislikes tingimustes toodetud kaupu. Näiteks kõrgema sordi oliiviõli asemel müüakse odavamat õli, kallim kalaliik asendatakse odavamaga, tootes on piimarasv asendatud taimerasvaga vms. Teiseks võimalikuks probleemiks on toote nimetuse või päritolu võltsimine, kus näiteks alkoholi etiketi järgi on tegu kalliga tootega

aga tegelikult võib toode olla võltsitud ja tervisele ohtlik. Kui kaubamärk või päritolu on registreeritud, siis kuulub see IO kontrolli valdkonda, kuid sageli ei ole pettuses kasutatavad nimetused patendiregistris registreeritud. Kolmas probleem võib seotud olla toidu taaskäitlemisega. Võltsitakse säilivustähtaegu ning töödeldakse toiduaineid neile värskema välimuse andmiseks ümber.

Tolliametnike teadlikkuse tõstmiseks on vajalik toiduohutuse koolituste korraldamine oma ala tundvate spetsialistide kaasamisel, kuna rutiinse tollikontrolli käigus ei tarvitse sellised pettused üldsegi välja tulla. Rikkumise avastamine vajab erialaste teadmiste omamist mida saab ainult tihedas koostöös Veterinaar- ja Toiduametiga. Teatud juhtumitel on vaja teha ka koostööd Politsei- ja Piirivalveametiga, kuna pettusi viiakse läbi hõlptulu teenimise eesmärgil. Tollipoliitika rakendamise talituse peaspetsialisti hinnangul peaks tollil siinkohal olema suuremad teadmised, et saaks panustada rohkem toiduohutuse valdkonda. Täna toll selliste kontrollidega otseselt ei tegele, raskendatud on ka eelneva riskiinfot saamine võimalike rikkumiste kohta. Kaasates toiduohutuse kontrolli tolli on võimalik ühiste andmebaaside toel teostada riskianalüüsi ning kui riskiobjektid leitud, siis toll saaks Veterinaar- ja Toiduametit abistada huvipakkuvate kaupade ja seotud isikute kontrollimisel. (Aasmann, 2015)

Kokkuvõtteks ühiskonna ja majanduse kaitsmise valdkonnas sõltuvad tolli edasised tegevused ja arengud Euroopa Liidu õigusaktide rakendamisest ja kohtupraktikast. Samas on ka siseriikliku koostöö raames arengusuundi, mida saab Maksu- ja Tolliamet juba lähiaastatel koos teiste järelevalveasutustega rakendada. Keeldude ja piirangute alased arengusuunad ühiskonna kaitsmisel Eestis ja ka Euroopas on tihedalt seotud Maksu- ja Tolliameti arengukava eesmärkidega ja teiste Euroopa järelevalveametite arengukavadega. Olulistena on ära märgitud keskkonnakaitsealased tegevused mida teostatakse läbi selliste tegevuste nagu osoonikihi kaitsmine, jäätmete vedu ja toiduohutus. Koostöös Euroopa Liiduga panustatakse lähitulevikus ka suuremas mahus IO õiguste kaitsmisele ja ühiste andmebaaside loomisele.

KOKKUVÕTE

Majanduse ja ühiskonna kaitsmine ning salakauba, ohtliku ja keelatud kauba sisseveo tõkestamine riiki on Maksu- ja Tolliameti üheks prioriteetseks ülesandeks. Kõige edukam ja tõhusam viis on teostada selliste kaupade vastavuse kontrolli kohe kaupade sisenemisel Euroopa Liidu tollipunktides enne nende vabasse ringlusse lubamist. Eesti on üheks Euroopa Liidu riigiks, kellel on ühenduse välispiir. See kohustab meid lisaks enda ühiskonna kaitsmisele kaitsma ka Euroopa ühisturgu keelatud ja piirangutega kaupade ebaseadusliku sisseveo eest. Lubades kaubad vabasse ringlusse saavad nad ilma piirangutega liikuda kogu Euroopa Liidu territooriumil, seega on Eesti ametiasutuste roll selles valdkonnas oluline.

Lõputöö aktuaalsus seisnes keeldude ja piirangute alla kuuluvate kaupadega seotud rikkumiste mõjust ühiskonna turvalisusele.

Uudsusena anti terviklik ülevaade kõikidest keelatud ja piirangutega kaupade rikkumistest nende sisseveol.

Probleem seisnes selles, et kaupade kontrolli suunamiseks ei pruugi tollile esitatud andmed olla riskianalüüsi teostamiseks piisava kvaliteediga.

Lõputöö eesmärgiks oli analüüsida keelatud ja piirangutega kaupade sisseveoga seotud rikkumisi. Eesmärgi saavutamiseks püstitati neli uurimisülesannet.

Esimeseks uurimisülesandeks oli anda ülevaade keeldude ja piirangutega seotud kaupade olemusest. Kaupade loend, mille sisseveol võivad rakenduda teatud keelud või piirangud hõlmab laia kaubagruppide nomenklatuuri. Kaupade vabasse ringlusse lubamise eest vastutavad mitmed järelevalveasutused, kellele on vastav kohustus antud erinevate õigusaktidega. See eeldab head ja pidevat ametitevahelist koostööd nii igapäevaste kaupade kontrollide, kui ka seadusloome osas. Asutuste vahel peavad olema välja töötatud ühised töökorraldused, juhendid ning sõlmitud koostööalased kokkulepped.

Teise uurimisülesandena toodi välja keelatud ja piirangutega kaupade kontroll ja probleemid. Keeldude ja piirangute valdkonnas on probleemseid kohti, mis vajavad järelevalveametite vahelist koostöö tõhustamist. Mõistete ühtlustamine õigusaktides tagaks efektiivsema ühiskonnakaitse. Õigusaktide muutmise või täiendamise osas on vajalik operatiivsem sekkumine vastavalt illegaalsel turul toimuvale ja seda just narkootiliste ja psühhotroopsete ainete valdkonnas. Ühtne lähenemine võimaldaks edukate ühisoperatsioonide läbiviimist ning riigi ressursside paindlikumat kasutamist.

Kolmandaks uurimisülesandeks oli analüüsida rikkumisi Maksu-ja Tolliameti statistika alusel. Uurimisülesande tulemusena toodi välja kolm suuremat valdkonda, kus tuvastati 2012 kuni 2014 aasta lõikes rikkumiste arvu suurenemine. Põhjustena töid intervjueeritavad välja e-kaubanduse mahtude kasvu. Valdcondades, kus rikkumiste arv ei olnud oluliselt muutunud või isegi vähenes põhjendati seda paremate kontrollivahendite olemasoluga nagu liikuva röntgeni laialdasemat kasutamist ja tollikoorte efektiivsemat rakendamist üle Eesti. Rikkumiste analüüs annab praktilise võimaluse hinnata järelevalveasutustel oma ressursside suunamise vajadust probleemsematesse valdkondadesse. Rikkumiste arvu vähendamiseks toodi ettepanekuna tõsta ühiskonna teadlikkust rakendada võivatest keeldudest ja piirangutest juba enne kaupade sissevedu või nende tellimist e-kaubanduse kaudu. Lõputöö annab ülevaate ka rikkujate vanusegruppidest, mille alusel on Maksu- ja Tolliametil võimalik viia rikkumisi ennetav sõnum täpsemini õige sihtrühmani

Neljanda uurimisülesandena analüüsiti valdkonna arenguid ühiskonna kaitsmisel. Ühiskonna ja majanduse kaitsmise valdkonnas sõltuvad osad edasised tegevused ja arengud Euroopa Liidu õigusaktide rakendamisest ning väljakujunenud kohtupraktikast. Siseriiklikult on võimalusi, mida Maksu- ja Tolliamet saab juba lähiaastatel koos teiste järelevalveasutustega rakendada. Keeldude ja piirangute alased arengusuunad on tihedalt seotud Maksu- ja Tolliameti arengukava eesmärkidega. Olulisena on ära märgitud ühiskonna kaitsmine, mida teostatakse läbi keskkonnakaitsealaste tegevuste nagu osoonikihi kaitsmine, jäätmeveo kontroll ja toiduohutuse tagamine. Panustatakse järjest enam ka IO õiguste rikkumise tõkestamisele.

Lõputöö jätkuna saab analüüsida, kas ühiskonnas läbiviidud teavitustöö või mõni muu meetme rakendamine aitas valdkonniti mõjutada rikkumiste arvu vähenemist.

SUMMARY

The subject of the thesis is Violations related to the import of prohibited and restricted goods. The thesis has been drawn up in Estonian, and consists of 46 pages, including two figures and a table. The annex provides a list of the interviewees and questions posed to them. 70 sources were used for the thesis to which a correct reference has been made in the text. A brief summary has been prepared in English.

The thesis does not address only one kind of restricted or prohibited goods, but provides a comprehensive overview on the area. The field is characterised by the following keywords: product safety, intellectual property, weapons and waste. The aim of the thesis is to analyse import-related violations of prohibited and restricted goods. The quantitative research method has been used for analysing.

As the results of the analysis, an overview has been provided on the import of prohibited and restricted goods. While analysing the statistics of 2012-2014, an assessment was given of the inspections and problems detected. Possible reasons for changes in the violations were identified. The risks and trends in the protection of the society were pointed out and proposals were made for operational changes. To reduce the number of violations, a proposal was made for raising the awareness among the society upon the importation of goods subject to prohibitions and restrictions and, if possible, for informing the importers about the prohibitions and restrictions that may apply already prior to importation or ordering via e-commerce.

This thesis can be applied in practice. Based on an analysis of the violations, supervisory authorities are able to evaluate their resources more efficiently. The thesis highlights three most problematic areas of prohibited and restricted goods which require more resources in order to ensure more efficient protection of the society. The thesis also provides an overview of offenders by age groups, which helps increase the awareness of the correct target group. As a follow-up of the thesis, it is possible to analyse whether the awareness-raising carried out in the society or the application of any other measure contributed to the reduction in the number of violations and in which specific fields.

VIIDATUD ALLIKATE LOETELU

Biotsiidiseadus (2009).

CITES Secretariat, 2013. *The CITES species*. [Võrgumaterjal] Leitav:
<http://www.cites.org/eng/disc/species.php> [Kasutatud 01. 03. 2015].

Denks, T., 2013. *Keskonnaministeerium*. [Võrgumaterjal] Leitav:
<http://www.envir.ee/sites/default/files/kkm.pdf> [Kasutatud 28. 03. 2015].

Eesti Vabariigi põhiseadus (1992).

Eriloo väljastamise ja vormistamise kord, eriloo alusel Eestisse sisse- ja Eestist väljaveetavate relva, tulirelva olulise osa ja laskemoona nomenklatuur ning eriloo vorm (2007) RTL 2007, 33, 567.

Euroopa Komisjon, 2013. *ELi puidumäärus 2013*. [Võrgumaterjal] Leitav:
http://ec.europa.eu/environment/eutr2013/index_et.htm [Kasutatud 28. 03. 2015].

Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) nr 608/2013, 12. juuni 2013, mis käsitleb intellektuaalomandi õiguskaitse tagamist tollis ning millega tunnistatakse kehtetuks nõukogu määrus (EÜ) nr 1383/2003 (2013) ELT L 181, 29.6.2013, lk 15—34.

Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) nr 995/2010, 20. oktoober 2010, milles sätestatakse puitu ja puittooteid turule laskvate ettevõtjate kohustused EMPs kohaldatav tekst (2010) ELT L 295, 12.11.2010, lk 23—34.

Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EÜ) nr 1005/2009, 16. september 2009, osoonikihti kahandavate ainete kohta (EMPs kohaldatav tekst) (2009) ELT L 286, 31.10.2009, lk 1—30.

Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EÜ) nr 1013/2006, jäätmesaadetiste kohta (2006) ELT L 190, 12.7.2006, lk 1—98.

Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EÜ) nr 1223/2009, kosmeetikatoodete kohta (EMPs kohaldatav tekst) (2009) ELT L 342, 22.12.2009, lk 59—209.

Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EÜ) nr 765/2008, millega sätestatakse akrediteerimise ja turujärelevalve nõuded seoses toodete turustamisega ja tunnistatakse kehtetuks määrus (EMÜ) nr 339/93 (EMPs kohaldatav tekst) (2008) ELT L 218, 13.8.2008, lk 30—47.

Euroopa Parlament, 2014. *RAPORT*. [Võrgumaterjal] Leitav:

<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+REPORT+A7-2014-0031+0+DOC+XML+V0//ET> [Kasutatud 27. 03. 2015].

European Commission, 2014. *What is CE marking?*. [Võrgumaterjal] Leitav:

http://ec.europa.eu/enterprise/policies/single-market-goods/cemarking/facts/facts-ce/index_en.htm [Kasutatud 10. 02. 2015].

European Commission, 2015. *EU Customs Action Plan*. [Võrgumaterjal] Kättesaadav:

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2013:080:0001:0007:EN:PDF> [Kasutatud 14. 03. 2015].

European Union Network for the Implementation and Enforcement of Environmental Law, 2010. *IMPEL TFS Multi Annual Work Programme 2011-2015*. [Võrgumaterjal] Leitav: <http://impel.eu/wp-content/uploads/2011/10/TFS-MAP-Final-version-October-2010.pdf> [Kasutatud 28. 03. 2015].

High Tech Recycling OÜ ja 4U Logistics OÜ haldusasi jäätmeseaduse § 2 järgi (2012) 3-11-1365.

Isikuandmete kaitse seadus (2003).

Jäätmeseadus (2004).

Karistusseadustik (2002).

Karjus, J., 2015. *Soomlased ostavad Eestist keelatud külmrelvi*. [Võrgumaterjal]

Leitav: <http://tallinncity.postimees.ee/3088937/soomlased-ostavad-eestist-keelatud-kulmrelvi> [Kasutatud 12. 02. 2015].

Kaubamärgiseadus (2004).

Keskkonnaagentuur, 2015. *Põhjavee seire*. [Võrgumaterjal] Leitav:

http://seire.keskkonnainfo.ee/index.php?option=com_content&view=article&id=640&Itemid=179 [Kasutatud 08. 03. 2015].

Keskkonnainvesteeringute keskus, 2014. *Projekt „Osoonikihti kahandavate ainete järkjärguline käibelt kõrvaldamine 2014. aastal“*. [Võrgumaterjal] Leitav:

http://www.envir.ee/sites/default/files/projektosoon_2014.pdf [Kasutatud 29. 03. 2015].

Keskkonnaministeerium, 2015. *Osoonikihti kahandavad ained*. [Võrgumaterjal]

Leitav: <http://www.envir.ee/et/osoonikihti-kahandavad-ained> [Kasutatud 28. 03. 2015].

Koitel, H., 1997. *Kaubamärk ja kõlvatu konkurents*. rmt.: Tallinn: Eesti Riigikaitse Akadeemia kirjastus, lk. 7.

Komisjoni määrus (EÜ) nr 1808/2001, millega kehtestatakse looduslike looma- ja taimeliikide kaitset nendega kauplemise reguleerimise teel käsitleva nõukogu määruse (EÜ) nr 338/97 üksikasjalikud rakenduseeskirjad (2001) EÜT L 250, 19.9.2001, lk 1—43.

Komisjoni rakendusmäärus (EL) nr 578/2013, millega peatatakse teatavate looduslike looma- ja taimeliikide isendite sissetoomine Euroopa Liitu (2013) ELT L 169, 21.6.2013, lk 1—21.

Kriminaalmenetluse seadustik (2004).

Käibemaksuseadus (2004).

Looduskaitseseadus (2004).

Loodusliku loomastiku ja taimestiku ohustatud liikidega rahvusvahelise kaubanduse konventsiooni ratifitseerimise seadus (1993).

Loomade ja loomsete saadustega kauplemise ning nende impordi ja ekspordi seadus (2004).

Maksu- ja Tolliamet, 2007. *Impordikontrolli suunised tooteohutuse ja nõuetele vastavuse valdkonnas*. [Võrgumaterjal] Leitav:

http://www.emta.ee/public/toll/2011_product-safety-guidelines_ET1.pdf [Kasutatud 10. 02. 2015].

Maksu- ja Tolliamet, 2007. *Maksu- ja Tolliameti strateegia*. [Võrgumaterjal] Leitav: <http://www.emta.ee/?id=24228> [Kasutatud 06. 04. 2015].

Maksu- ja Tolliamet, 2007. *Ohustatud taime- ja loomaliigid (CITESi isendid)*. [Võrgumaterjal] Leitav: <http://www.emta.ee/index.php?id=1402> [Kasutatud 09. 02. 2015].

Maksu- ja Tolliamet, 2007. *Pressimaterjalid, 2014 MTA pressikonverentsi esitlus*. [Võrgumaterjal] Leitav: <http://www.emta.ee/index.php?id=4006> [Kasutatud 03. 03. 2015].

Maksu- ja Tolliamet, 2007. *Strateegilised kaubad*. [Võrgumaterjal] Leitav: <http://www.emta.ee/index.php?id=1372> [Kasutatud 10. 02. 2015].

Maksu- ja Tolliameti põhimäärus (2008) RT I 2014, 84, 19.

MTÜ Eesti Intellektuaalomandi ja Tehnoloogiasirde Keskus, 2015. *Viited*. [Võrgumaterjal] Leitav: <http://www.eitk.ee/viited/> [Kasutatud 27. 03. 2015].

Narkootiliste ja psühhotroopsete ainete meditsiinilisel ja teaduslikul eesmärgil käitlemise ning sellealase arvestuse ja aruandluse tingimused ja kord ning narkootiliste ja psühhotroopsete ainete nimekirjad (2005) RT I 2005, 57, 807.

Narkootiliste ja psühhotroopsete ainete ning nende lähteainete seadus (1997).

Narkootiliste ja psühhotroopsete ainete ning nende lähteainete üleandmise vormistamise ja säilitamise kord (2008) RTL 2008, 21, 319.

Nõukogu määrus (EMÜ) nr 2913/92, millega kehtestatakse ühenduse tolliseadustik (1992) EÜT L 302, 19.10.1992, lk 1—50.

Nõukogu määrus (EÜ) nr 111/2005, millega kehtestatakse ühenduse ja kolmandate riikide vahelise narkootikumide lähteainetega kauplemise järelevalve eeskirjad (2005) ELT L 22, 26.1.2005, lk 1—10.

Nõukogu määrus (EÜ) nr 1236/2005, mis käsitleb kauplemist teatavate kaupadega, mida on võimalik kasutada surmanuhtluse täideviimiseks, piinamiseks või muul julmal, ebainimlikul või alandaval moel kohtlemiseks või karistamiseks (2005) ELT L 200, 30.7.2005, lk 1—19.

Nõukogu määrus (EÜ) nr 338/97 Looduslike looma- ja taimeliikide kaitse kohta nendega kauplemise reguleerimise teel (1997) EÜT L 61, 3.3.1997, lk 1—69.

Ohustatud looma- ja taimeliikide isendite sisse- ja väljaveoks määratud tolliasutused, Vabariigi Valitsuse määrus nr 213 (2004) RT I 2004, 49, 345.

Ostrat, J., 2006. Kaitsmata toodang on probleemide allikas Tööstusomandi ABC. rmt.: Tallinn: Kirjastus Juura, lk 45.

Philips and Nokia, Regulations (EC) No 3295/94 and No 1383/2003 (2011) C-446/09; C-495/09.

Postimees, 2015. *Muuga piiripunktist leiti ohtlikke aprikoose.* [Võrgumaterjal] Leitav: <http://pluss.postimees.ee/3094931/muuga-piiripunktist-leiti-ohtlikke-aprikoose> [Kasutatud 07. 03. 2015].

Põllumajandusamet, 2015. *Väetised.* [Võrgumaterjal] Leitav: <http://www.pma.agri.ee/index.php?id=104&sub=134> [Kasutatud 07. 03. 2015].

Rand, E., 2013. *MTA tänavused töövõidud: kahtlased BMW-d, kokaiin ja suured summad sularaha.* [Võrgumaterjal] Leitav: <http://www.delfi.ee/news/paevauudised/eesti/mta-tanavused-toovoidud-kahtlased-bmw-d-kokaiin-ja-suured-summad-sularaha?id=67483294> [Kasutatud 17. 03. 2015].

Raviameti eriluba nõudva kauba sisse- ja väljaveo ning ravimite isiklikuks tarbimiseks kaasavõtmise või saatmise tingimused ja kord, erilubade vormid ning Raviameti eriluba nõudvate kaupade loetelu (2014) RT I, 25.03.2014, 3.

Ravimiseadus (2005).

Relvaseadus (2002).

Riigipiiri seadus (1994).

Secretariat of the Basel Convention, 2011. *Basel Convention*. [Võrgumaterjal]

Leitav:

<http://www.basel.int/Home/tabid/2202/mctl/ViewDetails/EventModID/8051/EventID/542/xmid/8052/Default.aspx> [Kasutatud 28. 03. 2015].

Strateegilise kauba seadus (2012).

Strateegilise kaubaga seotud toimingute vormid (2012) RT I, 29.12.2011, 145.

Strateegiliste kaupade nimekiri (2012) RT I, 28.12.2011, 54.

Tolliseadus (2004).

Toote nõuetele vastavuse seadus (2010).

Tööstusdisaini kaitse seadus (1998).

United Nations Office on Drugs and Crime, 2014. *World Drug Report*

2014. [Võrgumaterjal] Leitav:

http://www.unodc.org/documents/wdr2014/World_Drug_Report_2014_web.pdf [Kasutatud 03. 03. 2015].

Veterinaar- ja Toiduamet, 2014. *Eesti integreeritud mitmeaastase riikliku kontrollikava 2013-2016*. [Võrgumaterjal] Leitav:

http://www.vet.agri.ee/static/files/1387.EIMKK%202013-2016%202013_%20%20a%20aruande%20luhikokkuvote_doc_.pdf [Kasutatud 14. 03. 2015].

Väetiseseadus (2003).

Välisministeerium, 2015. *Kuidas kasutada strateegilise kauba nimekirju?*

[Võrgumaterjal] Leitav: <http://vm.ee/et/kuidas-kasutada-strateegilise-kauba-nimekirju> [Kasutatud 09. 02. 2015].

Väärteomenetluse seadustik (2002).

Yingyi Situ; David Emmons, 2000. *Environmental Crime The Criminal Justice System`s Role in Protecting the Environment*. rmt:: Thousand Oaks: Sage Publications, Inc., p. 6.

TABELITE JA JOONISTE LOETELU

Tabel 1. Keeldude ja piirangute alla kuuluvad kaubad Eestis.....	16
Joonis 1. Keeldude ja piirangute alla kuuluvate kaupade sisseveoga seotud rikkumised Eestis 2012 – 2014.....	22
Joonis 2. Füüsiliste isikutega seotud rikkumised 2012 – 2014.a vanusegruppide kaupa	28

LISAD

Lisa. Ülevaade intervjuude toimumisest ja esitatud küsimustest

Intervjuud viidi läbi Sisekaitseakadeemia lõputöö “Keelatud ja piirangutega kaupade sisseveoga seotud rikkumised” raames.

Intervjueeritavateks valiti ametnikud, kelle otsesed tööülesanded on seotud kaupade kontrolliga, juhendite ja poliitika väljatöötamisega ning riskide hindamisega. Intervjuudes osalesid tollikorralduse osakonna tollipoliitika rakendamise talituse peaspetsialist Lauri Aasmann 10.03.2015, legaalse kaubanduse kontrolli talituse juhtivinspektor Külli Pällo-Ojala 31.03.2015 ja teabetalituse juhataja Uku Rudissaar 02.03.2015. Intervjueeritavatele esitati keeldude ja piirangutega seotud kaupade valdkonnaalaseid allolevaid küsimusi ning paluti anda isiklik hinnang autori analüüsi tulemustele.

Esitatud küsimused:

1. Kuidas hindaksite kehtivate kriteeriumite piisavust (millisel määral peab olema kontroll tagatud) keeldude ja piirangu valdkonnas?
2. Kuidas hindate olemasolevaid ressursse järelevalve teostamiseks? Kas kõigis valdkondades on järelevalve tagatud?
3. Millised probleemid võivad esineda kontrollide teostamisel?
4. Kas õigusaktidega on piisavalt sätestatud keeldude ja piirangute kontrolli ulatus? Milline valdkond vajaks täpsemat regulatsiooni?
5. Kuidas hindate koostööd teiste järelevalve asutustega?
6. Kuidas parandada või mida peaks muutma keeldude ja piirangute kontrolli valdkonnas?

7. Hinnang statistikale, millest on tingitud suuremad muudatused aastate lõikes?

8. Muud ettepanekud või probleemid, mida on plaanis teha teisiti?

Täna intervjuu eest!